

HAJNÁCZKY TAMÁS

BURA KÁROLY CIGÁNYPRÍMÁS (1881-1934) A NAGYVÁRADAI KÁVÉHÁZTÓL A BUDAPESTI CIGÁNY MÚZEUM VÍZIÓJÁIG

Bura Károly 1881-ben, Debrecenben látta meg a napvilágot Bura József (1828–1913) cigányzenész fiaként.¹ Apja számos népszerű cigányzenekarban játszott, azonban Nagyváradon Hamza Miska bandájában eltöltött hosszú esztendői alatt tapasztalta meg leginkább a közönség odaadó rajongását. Nemcsak zenészként, hanem nótaszerzőként is ismertté vált, sokan húzták dalait életében és halálát követően egyaránt.² A cigányzenészek soraiban már-már szokássá vált, hogy vagyonos, befolyásos vagy éppen köztiszteletben álló személyeknek szereztek nótákat némi jutalmat, kedvezőbb kilátásokat remélve.³ Bura József nem aprózta el tehetségét, egyenesen az Osztrák–Magyar Monarchia trónörökösének, Ferenc Ferdinándnak írt nótát, akinek Udvarmesteri Hivatala csupán annyira méltatta német nyelven, hogy szerzeményét átvették. A *Nagyváradai Napló* tudósítása szerint a nótaszerző a busás viszonzás elmaradásán túl azt is sérelmezte, hogy „magyar embernek, magyar ajándékra, magyar muzsikára miért válaszol a magyar trónörökös németül”.⁴ Fiait a nagyváradai otthonuk falai között tanította meg hegedülni, majd miután kirepültek a kávéházak, éttermek pódiumaira magántanítványokat fogadott. Apján túl Bura Károlyra jelentős hatást gyakorolhatott a családi szájhagyomány is, mely szerint felmenői között Czinka Pannával (1711–1772), Magyarország első, egyben a 18. század leghíresebb cigányprímásával büszkélkedhetett. Négytagú cigányzenekarát hegedűjével vezette, a férje húzta a bőgőt és annak testvérei álltak be cimbalmosnak és kontrásnak. Hamar jelentős hírnevet szerzett Magyarországon és olykor külföldön is megfordult bandájával. A róla keletkezett cifra mendemondák hétterében feltételezhetően a tehetségén túl az is közrejátszott, hogy nőként állt bandája élén, ami eleve egyedinek számított az adott korszakban. Olykor tüzes, vonzó cigány asszonyként írták le, máskor himlőhelyes, golyvás rútságként. Az elbeszélések szerint férfi ruhát hordott és folyton a pipáját szívta, amely rövid szárral lett kifaragva, hogy ne zavarja

¹ MOLNÁR Imre (szerk.): *A magyar muzsika könyve*, Merkantil Nyomda, Budapest, 1936, 356–357. p.

² SÁROSI Bálint (szerk.): *A cigányzenekar múltja az egykorú sajtó tükrében 1904–1944, II. kötet*, Nap Kiadó, Budapest, 2012, 8–9. p.

³ *Uo.*, 372. p.

⁴ *Uo.*, 120–121. p.

a hegedülésben. A nyarakat a háza mellett felvert sátorban töltötte családjával és olykor párja kovácsműhelyében szikráztatta az üllőt.⁵

Mindezek fényében Bura Károlynak a fivéreihez hasonlóan kikövezett útja vezetett ahhoz, hogy a cigányzenész pályát válassza, akik közül kiemelendő öccse, Sándor (1895–1956), aki szintén cigányprímás lett saját zenekara élén, ugyanakkor az sem számított ritkaságnak, hogy bátyja segédprímásaként lépett színpadra.⁶ Bura Károly cigányprímásként első ízben 1897-ben lépett fel Nagyváradon, ahol rövidesen elnyerte a közönség nagyrabecsülését,⁷ ahogy teltek az évek a fiatal cigányzenész egyre nagyobb sikereket könyvelhetett el. 1902-ben Ferenc Ferdinándnak írt nótákat, a trónörökös az Udvarmesteri Hivatalon keresztül nem csak köszönőlevéllel jutalmazta szerzeményeit, hanem a monogramjával és a császári koronával díszített arany kezelőgombokat küldött neki. A *Nagyvárad* *Napló* közlése szerint Bura Károly öröme nem tűnt felhőtlennek, ugyanis „mint jó magyar hazafi, jobban szeretné, ha a magyar koronáról mintázták volna a gombokat”.⁸ A rákövetkező évben a fővároshoz és más vidéki városokhoz hasonlóan⁹ Nagyváradon országos cigányzenész hangversenyt szerveztek a Szigligeti Színházban. A rendezvényt szintén az év elején elhunyt Dankó Pista emlékének szentelték, valamint a befolyt összegből a cigányprímás szoborállítását kívánták támogatni.¹⁰ Sokszor csak „cigányversenyként” emlegetett megmérettetésre az ország számos szegletéből érkeztek neves cigányprímások; Kóczé Antal (Budapest), Magyarai testvérek (Debrecen), Csikai Gyuszi (Kolozsvár), Farkas Józsi (Szolnok), „Béla cigány” (Hódmezővásárhely), Ráczi Tóni (Gyula). A nagyváradai cigányprímások szép számban vettek részt a szülővárosukban megrendezett versenyen: Bura Károly, Hamza Miska, Hamza Gyuszi, Pócsi Laczi, Dula Miklós.¹¹ A többnapos rendezvényt díjátadóval zárták, melyen többek között Bura Károlyt aranyéremmel tüntették ki, amit a következő nóták elhúzásával érdemelt ki: *Most van a nap lemenőben*, *Elragadta galambomat*, *Czigányélet*, *Nem jó mindig*, *Írtam levelet*, *Hullámzó Balaton*, *Maros vize folyik csendesen*.¹² A cigányprímás nem-

⁵ Uo., 65–66. p., MARKÓ Miklós: *Cigányzenészek albuma*, [hasonmás kiadás] Fekete Sas Kiadó, h.n, 2006, 1–2. p.; SZIJÁRTÓ Csaba: *A cigány útra ment... Magyar cigányzenészek külföldjárása a kiegyezés előtt*, Masszi Kiadó, Budapest, 2002, 14. p.; KÁLLAI Ernő: *A cigányzenészek helye és szerepe a magyar társadalomban és a magyar kultúrában*, In: KOVÁCS Nóra – SZARKA László (szerk.): *Tér és terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréből*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2002, 328. p.

⁶ HORÁK Magda: „... mint gyémántcsepp a szénben...” *Cigány származású magyar zeneszerzők, nótaszerzők, előadóművészek és pedagógusok 1600–2010*, Oriold és Társai Kiadó, Budapest 2015, 97. p.

⁷ MOLNÁR: *i.m.*, 356–357. p.

⁸ SÁROSI: *i.m.*, 408–409. p.

⁹ Uo., 425–448. p.

¹⁰ Cigány-verseny Nagyváradon, *Budapesti Hírlap*, XXIII. évf., 341. szám (1903. december 12.), 10. p.

¹¹ SÁROSI: *i.m.*, 444. p.

¹² Uo., 442. p.

csak a verseny zsűrijét, hanem a Nagyváradi Királyi Katolikus Jogakadémia hallgatóit is meghódította, akik az akadémia címerével ellátott emlék-aranykereszttel tüntették ki.¹³

Nász a Radics dinasztiával

A századfordulóra Bura Károly hírneve átlépte Nagyvárad határát, mind több felkérést kapott más városokból,¹⁴ 1906-tól pedig a fővárosban is rendszeresen fellépett.¹⁵ Itt ismerte meg jövődöbelijét, Radics Annuskát, akit 1911-ben jegyzett el ünnepélyes keretek között,¹⁶ majd a rákövetkező évben a Bakáts téri római katolikus templomban házasodtak össze. Az esküvő szinte az egész cigányzenész társadalmat megmozgatta, köreikben szenzációként hatott az esemény: „A magyar zene ünnepet ült az elmúlt héten. Radics Bélának, a társaság évek óta dédelgetett cigányprímásának szépséges leányát vezette oltárhoz Bura Károly nagyváradi cigányprímás. A Bakáts téri templom zsúfolásig megtelt a legelőkelőbb közönséggel. Mindenki érdeklődéssel szemlélte a rengeteg násznép látványos fölvonulását. A cigányok köztársaságának is megvan a maga saját arisztokráciája s egy ilyen cigány főúr a pesti cigánytársaságban (olyan Károlyi Mihály-féle rangban) Radics Béla. Az ellenpárt kimagasló alakja (olyan Tisza Pista-féle pozícióval) Berkes Béla udvari zenész. Egyedül az ő bandája nem képviseltette magát az esküvőn. Különben még Párizsból is érkeztek cigányfejedelmek.”¹⁷

A házasság révén Bura Károly az adott korszak legmeghatározóbb cigányzenész dinasztiájával került szoros kapcsolatba. Feleségének apja Radics Béla és nagyapja Radics Vilmos tette meg az első lépéseket annak érdekében, hogy a cigányzenészek szervezetet hozzanak létre és lapot indítsanak. Radics Vilmos Rácz Palival első ízben az 1880-as évek végén vetette fel, hogy a cigányzenészek alapítsanak egy önszegélyező egyesületet. A kezdeményezés végül kudarcba fulladt a cigánymuzsikusok közötti törésvonalak miatt. Közel két évtizeddel később az immáron őszbe hajló Rácz Pali és Radics Béla 1908-ban megalapította a fővárosi cigánymuzsikusokat tömörítő Magyar Czigányzenészek Egyesületét. Az egyesület Radics Béla elnökletével kezdte meg a munkáját, első lépésként útjára indította a *Magyar Czigányzenészek Lapját*. A szerkesztőség kimondottan színes lapot álmodott meg, a cigányzenészek érdeklődésének megfelelően széles körben merítettek a témákból. Idővel újabb és újabb rovatokat indítottak, valamint a laphoz kottamelléklet is járt az olvasóknak.

¹³ MOLNÁR: *i.m.*, 356–357. p.

¹⁴ Bura Károly Kolozsvárott, *Magyar Polgár*, XXV. évf., 205. szám (1902. szeptember 9.), 8. p.

¹⁵ A szabadság ünneplése, *Pesti Hírlap*, XXVIII. évf., 78. szám (1906. március 19.), 9. p.

¹⁶ Mikor Radics Bélának muzsikálnak, *Pesti Hírlap*, XXXIII. évf., 229. szám (1911. szeptember 27.), 14. p.

¹⁷ A társaságból, *Budapesti Hírlap*, XXXII. évf., 142. szám (1912. június 16.), 11–12. p.

Mindenekelőtt beszámoltak az egyesület tevékenységéről és terveiről, emellett a hazai és külföldi munkalehetőségekről tájékoztatták a cigányzenekarokat. A cigánymuzsikusoknak szóló versenyek és nótapályázatok felhívásait, illetve azok lefolyásáról és eredményéről szóló írásokat közöltek. Verseket, irodalmi tárcákat vagy éppen készülő regény részleteit is megjelentették a lap hasábjain, többnyire olyan írásokat, melyek a cigányzenészekről szóltak. A szerkesztőség például külön rovatot szánt a lóversenynek, valamint egykoron híres primások élete bemutatásának. A számok utolsó oldalain a cigányzenész társadalom rövid hírei kaptak helyet, valamint szabók, cipészek, fogorvosok és hangszerkészítők hirdetései. A Magyar Czigányzenészek Egyesülete alapítókéjének a gyarapítása érdekében a Népszínházban megrendezte az „Ötszáz cigány hangversenyét”. Árgus szemekkel figyelte a Magyar Czigányzenekarok Ügynökségének a tevékenységét, amint úgy érezte, hogy nem képviselte megfelelően a cigánymuzsikusok érdekeit azonnal bojkottálta a működését. Radics Béla nevéhez kötődött a cigányzenészek országos nyugdíjegyületének a tervezete. Az elnök kezdeményezése egy égető kérdésre kívánt választul szolgálni, a „kiöregedett” cigányzenészek megélhetési nehézségeire,¹⁸ amelyről a következőképpen számolt a *Magyar Czigányzenészek Lapjának* vezércikke: „Napjainkban az egész országban mindenfelé csak fiatal primásokat keresnek. A külföld még mielőtt tárgyalna, arcképet kér és ha a primás nem fiatal ember, már tárgyalásokba sem bocsátkozik. Napjainkban első az életkor és csak azután következik a művészet. A fiatal primás jobban tud hajlongani – mondják a szerződtetők – és háttérbe helyezik mellettük az öregeket.”¹⁹ A szervezet és vele együtt a lap néhány éven belül megszűnt, azonban Radics Béla nem adta fel álmát. Az első világháború ugyan nem kedvezett törekvéseinek, de annak lezárását követően megalapította a Magyar Czigányzenészek Országos Egyesületét.²⁰

Jótevő a hátszágban, hős a fronton

A Nagy Háború kitörése a magyarországi cigányokat is a sorozóbizottságok fürkésző tekintete elé szólította. A cigány honvédek sokszor mesterségüket kamatoztatták a hadseregben, tábori kovácsként, mészárosként dolgoztak, akik pedig a famegmunkáláshoz, vagy kosárfonáshoz értettek azokat az erődítési munkálatokhoz osztották be. Soraikban éppúgy lehetett találni

¹⁸ HAJNÁCZY Tamás (szerk.): *Magyar Czigányzenészek Egyesülete. Cigányzenészek mozgalma a boldog békeidők Magyarorszáján*, Gondolat Kiadó, Budapest, 2020; Uő.: *Magyar Czigányzenészek Lapja 1908–1910. Cigányzenész önszerveződés, érdekképviselet és közélet a századfordulón*, *Aetas*, 2020/1., 40–54. p.

¹⁹ A cigányzenészek nyugdíjegyülete, *Magyar Czigányzenészek Lapja*, I. évf., 12. szám (1908. szeptember 1.), 1–2. p.

²⁰ HAJNÁCZY: *Magyar Czigányzenészek Országos Egyesülete...*, 17. p.

kémekeket, felderítőket, huszárokat, rohamistákat vagy haditengerészeket. A cigányzenészeket a katonazenekarokba osztották be, vagy hangászok lettek. Az állóháborúk kialakulásával pedig úgynevezett hadprímásokká váltak, és frontzenész cigánybandák alakultak. Ahogy a hadifogság és a hősi halál úgy a kitüntetések sem kerültek el őket. Hőstettükért többen is büszkélkedhettek I. és II. osztályú Ezüst Éremmel vagy Bronz Vitézségi Éremmel. Egyesek a katonai ranglétrán is előbbre jutottak; őrzetői, tizedesi, szakaszvezetői, őrmesteri vagy éppen törzsőrmesteri rangig vitték.²¹

Bura Károly életében nem a Nagy Háború jelentette az első alkalmat, amikor az elegáns fellépő öltönyét katonai uniformisra kellett lecserélnie. 1904-ben az általános hadkötelezettség miatt két hónapot szolgált póttartalékosként.²² A cigányprímás éppen a varsói Bristol Hotelben húzta busás fizetségekért, amikor az első világháború kitörésének a híre utolérte. A forrongó helyzet miatt azonnal hazautazott, Nagyváradra, ahol nemsokára nagylelkűségéről szárnyra kapott egy rövid történet, melyet a *Pesti Hírlap* szétkürtölt az egész országban. Az anekdota szerint az egyik nagyváradi cigányzenész a fronton szolgált, mialatt kenyérkereső híján a népes családja szinte éhezett. Az egyik gyermeke ezért az utcákat róttá és zenélt némi apró reményében, amikor ezt Bura Károly meglátta rögvest a megsegítésére sietett: „A legutóbb este a korszóig merészkedett a lurkó. Ríkatta a hegedűt, zajos valcereket muzsikált, de bizony a szemerkélő esőben nem ment az üzlet sehogy. Amíg arra nem vetődött a híres váradi prímás, Bura Karcsi. A gyerek pityeregve panaszkodott, szeretne újesztendőre egy pár pengőt összemuzsikálni az apjának, de nincs szíve a közönségnek. Az elegáns, finom prímás mosolygott, lehúzogatta a kesztyűjét, a gyerektől elvette a rozoga hegedűt, csavart egyet-kettőt a húrokon, aztán az utcaszögleten, a csillogó bolti kirakatok előtt bundában, levett kalappal muzsikált. A kalapját a gyerek tartotta. Bura Karcsi pedig húzta a gyönyörű andalgókat, mintha megyebálon, pillangós cipellőjű kisasszonykák táncolnának rája. És a sétálók mind odagyűltek a csodára és a kalapba csengve hullottak a koronák, tallérok. Fertály óra alatt lett annyi pénz, hogy a família a fele telet urasan kihúzza.”²³

A hátország biztonságával felhagyva jelentkezett a nagyváradi 37. gyalogezredbe. Az alakulatot katonai kiképzésre egy alföldi kisvárosba vezényelték, ahol Bura Károly rövidesen zenekart szervezett a besorozott cigányzenészekből, amiért a tisztek elismerésként szakaszvezetőnek nevezték ki. Bandáját

²¹ SCHOLTZ Róbert Gergely: „Hegedűvel és puskával” *A Nagy Háború elfeledett cigány katonái (1914–1918)*, HANGADÓ Egyesület, Zsáka, 2018, 30–77. p.; D. SZAKÁCS Anita: Munczy Béla cigányprímás első világháborús frontnaplói (1906–1917), In: MÁRFI Attila – KOSZTICS István (szerk.): *Cigánysors. A cigányság történeti múltja és jelene II.*, Emberháza Alapítvány – Erdős Kamill Cigánymúzeum – Cigány Kulturális és Közművelődési Egyesület – Magyar Történelmi Társulat, Pécs, 2009, 91–95. p.

²² SÁROSI: *i.m.*, 27. p.

²³ A cigányprímás szíve, *Pesti Hírlap*, XXXVI. évf., 327. szám (1914. december 25.), 17. p.

hivatalosan a „császári és királyi cigányzenekar” névvel illeték és a kisváros pályaudvarán az érkező újoncokat és a frontra induló katonákat lelkesítették. Végül a cigányzenekart felajánlották a hadtestparancsnoknak, József főhercegnek.²⁴ A nagyváradai 37. gyalogezredet nemsokára a frontra vezényelték, ahol Bura Károly számos kitüntetést kapott és az őrmesteri rangig vitte, sőt a tisztikar szolgálataiért egy aranytárcával is megjutalmazta. 1917-ben súlyos betegséggel az aradi kórházba szállították, majd miután felépült hazautazott szülővárosába, ahol egy percig sem tétlenkedett.²⁵ IV. Károly magyar királynak *Koronázási emlékinduló* címmel nótát szerzett, amit az uralkodó nem röstelkedett köszönőlevéllel viszonzni.²⁶ Továbbá a nagyváradai cigányzenészek összefogásának az élére állt, hogy együttes erővel lépjenek fel a kávésok ellen, a feszült helyzetben Bura Károly és köre egyértelműen a közönség hűségét támogatót élvezte. Ugyanis a vendéglátóhelyek más vidékekről hívtak cigányzenekarokat és őket pódium, megélhetés nélkül hagyták. A más városokból érkező cigánymuzsikusoknak pedig kiáltványt fogalmaztak meg: „A nagyváradai cigányzenészek felkérjük az idegen kollégákat, hogy Nagyváradra játszani ne jöjjenek, mert a nagyváradai kávésok azt akarják az idegen cigányok szerződésével elérni, hogy bennünket fizetés nélkül kényszerítsenek játszásra. Csaknem valamennyien katonák vagyunk, akik nappal szolgálunk és éjszaka keressük meg a családunk számára a kenyeret, hisszük tehát, hogy egyetlen magyarországi cigány sem kapható arra, hogy a falatot szánkából kivegye.”²⁷ Épphogy elcsitultak a helyi és világméretű hullámok, a cigányprímás élete kezdett volna visszatalálni régi medrébe, amikor megkötöttek a Párizs környéki békeszerződések. A Trianoni békediktátum eredőjeként Magyarország lakosságának és területének közel kétharmada került a szomszédos népekhez. Romániához került egész Partium Nagyváraddal egyetemben. A történelmi fordulat egy egész életen át hatást gyakorolt Bura Károly életére, azonban az 1920-as évek első felében népszerűsége töretlenül bizonyult. Cigányzenekarával eljutott Londonba,²⁸ Nagyváradon pedig az egyik legelőkelőbb helyen játszott nap mint nap úgy-ahogy alkalmazkodva az új közönségigényekhez: „Bura Károly most is a váradai Royal kávéházban muzsikál és az utóbbi években megtanult néhány román darabot is. Háborús smacht-fecnik, forradalmi indulók után most román dalokkal váltogatja a magyar nótát, amelyhez egyedül van igazán és nagyon mélyen köze. Mosolyog jobbra, mosolyog balra, de gyakran kísérteties ez a mosoly, mert a hegedű megfeledkezik magáról és sír. Mit sirat, mit nem sirat, kár is firtatni.”²⁹

²⁴ Császári és királyi cigánybanda, *Pesti Hírlap*, XXXVII. évf., 120. szám (1915. május 1.), 12. p.

²⁵ SÁROSI: *i.m.*, 157. p.

²⁶ *Uo.*, 158. p.

²⁷ *Uo.*, 162–163. p.

²⁸ *Uo.*, 181–182. p.

²⁹ A prímás, *Világ*, XV. évf., 59. szám (1924. március 11.), 4. p.

Hajnalban kopogtatott a rendőrség

A viszonylag gondtalan évek nem tartottak sokáig, 1926-ban felesége Radics Annuska harminckét évesen elhunyt, Budapesten, a Kerepesi temetőben hantolta el az élete teljében lévő cigányprímás.³⁰ Az özvegy hetente utazott felsége sírjához és erősen fontolóra vette, hogy emiatt áttelepül a fővárosba. 1927 idusán a budapesti Royal Szálló éttermének visszautasíthatatlan ajánlata a cigányprímást a költözés felé billentette.³¹ Azonban az egyik napilap tudósítása szerint a fővárosi cigányzenészek kissé sem örültek a nagyváradi cigányzenész érkezésének, mivel versenytársat jelentett számukra: „Váratlanul súlyos akadályok gördültek Bura Károlynak és bandájának idejövetele elé. A pesti cigányzenészek szövetsége a legenergikusabb tiltakozozását fejezte ki az ellen, hogy Bura Károly és kitűnő bandája Budapesten muzsikálhasson. Nem fogadták el érvnek azt, hogy magyarnak vallja magát testestül-lelkestül, a lényeges az, hogy Bura Károly nagyváradi cigány és Várad most nem Magyarország. Külföldi cigány pedig ne rosszabbítsa az itt élők megélhetési viszonyait.”³²

Bura Károly Budapestre költözésének az útjába nemcsak a fővárosi cigányzenészek, hanem a román hatóság is torlaszokat emelt. Miután végérvényesen eldőlt, hogy elhagyja Partiumot, búcsúestélyt szerveztek neki a nagyváradi Szigligeti Színházban. A rendezvényen méltató beszédet mondott a város egykori rendőrprefektusa, illetve a Magyar Párt helyi elnöke. A köszöntőket követően Bura Károly zenekarával, valamint elismert énekesek adtak műsort.³³ Az est, jó hangulatban, zavartalanul lezajlott, azonban reggel megjelent a rendőrség Bura Károly ajtaja előtt, melyről a cigányprímás a következőképpen számolt a *Pesti Naplónak* adott interjújában:

Hát úgy volt kérem, hogy a nagy búcsúeste után egy óra tájt hazamentem, de reggel jött ám értem a rendőr. Azt mondta, hogy hívat a prefektus. Bunescu György, a prefektus jóbarátom, jőban is váltunk el egymástól. De ott volt Horváth József rendőrigazgató és feladta a fogaskérdést: mi is volt hát az este? Azt feleltem neki, hogy tudja meg attól, akit odaküldött inspicálni. Hát aztán ő meg is tudta amit megtudott. Románul bevette a jegyzőkönyöbe, hogy magyar állampolgár vagyok, izgatást idéztem elő és szökésben vagyok. El is vették tőlem az útleveletem. Ugyanúgy bántak el Csigi Ellával, Kocsánnyal, Marcussal. Csigi énekesnőnek azt rótták fel,

³⁰ Gyászrovat, *Magyarország*, XXXIII. évf., 285. szám (1926. december 15.), 8. p.

³¹ Bura Károly cigányprímás viszontagságos útja Nagyváradtól Budapestig, *Pesti Napló*, LXXVIII. évf., 205. szám (1927. szeptember 11.), 7. p.

³² Hadakozó muzsikus cigányok, *Újság*, III. évf., 117. szám (1927. május 24.), 9. p.

³³ SÁROSI: *i.m.*, 228–229. p.

hogy éneklés közben piros rózsacsokrot tartott a kezében, fehér harisnyája, meg fehér cipője és zöld ruhája volt. Másnap aztán elvitték mind a négyünket Kolozsvárra. Egy őrnagy-hadbírónak az asztalára Csigi Ella ruháját, cipőjét meg bokkrétáját. Az őrnagy megnézte a jegyzőkönyveket, meg a szép selyemruhát, aztán azt mondta, hogy Csigi Ella, Kocsány János és Marcus István elmehetne, de én nekem ott kell maradnom. [...] Elszedték tőlem az aranygombokat, órámat, a pénzemet. Mindent egy vaskasszába zártak. Engem meg bedugtak egy nyirkos, sötét zárkába. Alig tudtam megmozdulni benne. Bűdös volt és a priccse nem mertem leülni. Szerencsére estefelé meghallotta a fogházorvos, hogy ott vagyok a fogdában. Kihívatott és megengedte, hogy a maródi szobában leheverjek egy ágyra. Itt töltöttem az éjszakát s vártam, hogy majd csak kiszabadítanak a barátaim. De hát a barátok nem jelentkeztek és előbb állított be hozzám egy román ügyvéd. Kérdezte tőlem: – Ki akar menni? Ad tízezer leit? – Én megcsóváltam a fejemet. Mondtam, hogy kikerülök én innen ingyen is. De aztán az ügyvéd alkudozott és ötezer leiert már másnap délután kiszabadított.³⁴

Azzal korántsem ért véget a cigányprímás kálváriája, hogy elhagyhatta a kolozsvári hadbíróóság fogházát. Amikor elengedték útlevelét, pénztárcáját, arany karóráját és Ferenc Ferdinándtól kapott kézelőgombjait nem adták ki neki, ami miatt még hetekig járt Kolozsvárra. Miután hozzájutott értékeihez és papírjaihoz azonnal jegyet vásárolt az első szerelvényre, amely Budapestre tartott. Még el sem jutott a magyar határig, de már egy román rendőr leszedte a vonatról és elvette az útlevelét arra hivatkozva, hogy parancsa van rá. Az intézkedés indítékára rövidesen fény derült, a román hatóság alkut ajánlott a cigányprímásnak, csak akkor engedik át a határon, ha a házát nem adja el, hanem itt hagyja zálogba. Bura Károly belement az előnytelen üzletbe és végleg elhagyta Partiumot.³⁵ A cigányprímás meghurcolása jelentős sajtóvisszhangot váltott ki, mártírként vagy hősként mutatták be, az esetet pedig „irredentaperként” emlegették.³⁶ Kivételszámba ment, de előfordult olyan erdélyi lap, mely az ügy kapcsán megragadta az alkalmat, hogy bírálja a nagyváradi városvezetést és a cigányprímást egyaránt. Nehezményezte a cikk szerzője, hogy amikor magyar művészek nem léphetnek fel a színházban, addig egy cigányzenész búcsúestet tarthat ott. Bura Károlyt egyenesen fősvénynek titu-

³⁴ Bura Károly cigányprímás viszontagságos útja Nagyváradtól Budapestig, *Pesti Napló*, LXXVIII. évf., 205. szám (1927. szeptember 11.), 7. p.

³⁵ Uo. 7.

³⁶ Hogy lefoglalták az útlevelet, hagyján, – de miért foglalták le az arany nyakkendőtűt?, *Brassói Lapok*, XXXIII. évf., 191. szám (1927. augusztus 26.), 2. p.; Bura Károly nagyváradi cigányprímás kálváriája, *Magyarság*, VIII. évf., 285. szám (1927. december 16.), 4. p.; SÁROSI: *i.m.*, 348. p.

lálta és szóvá tette, hogy nem érez részvétet senki iránt: „Most pedig jellemezzük pár szóval a nagy Mestert, aki nemcsak hegedűjéről, hanem fukarságáról közismert [...] Várad folyton szegényedett, koldusodott, kivestek a palik, de Bura Károly több milliós betétjét kezelték a bankok, melynek a kamataiból úri módon élhetett volna. De nemcsak spekuláns, önző cigány volt, hanem szívtelen, rossz ember is, aki lenézte a többi cigányt és soha a fajtájabelieken nem segített.”³⁷

Bura Károly hamar megvetette a lábát Budapesten, cigányzenekarával elhelyezkedett a Royal-szálló éttermében,³⁸ bekapcsolódott a cigányzenész társadalom nagy eseményeibe, mint például Bihari János szobrának állításába.³⁹ A müncheni magyar bálon, rádióhullámon keresztül a cigányprímás zenéjére táncoltak az est résztvevői.⁴⁰ Az újságok szenzációként cikkeztek róla, olykor a nők bálványaként emlegették, egy „néger primadonnával” is összehorontálták⁴¹ vagy interjúkat készítettek vele, egyszóval adtak a véleményére.⁴² A színházi világ is beszippantotta, cigányzenekara szolgáltatta a zenét a Magyar Színházban Móricz Zsigmond nagysikerű vígjátékához; a *Szépasszony kocsisához*.⁴³ A darab vonzotta a közönséget, a jegyeladás remekelt, azonban a cigánymuzsikusknak és bandájának a honoráriumuk csak nem érkezett meg. Bura Károly ezt nem hagyta szó nélkül, beperelte a fővárosi színházat.⁴⁴ Nyaranta Siófok hírneves szállóiban lépett fel,⁴⁵ vagy a Balaton partján napozó, fürdőző tömegeknek húzta a Philips-rádióautó közvetítésével.⁴⁶ 1928-ban a szezon végén Siófok előkelő közönsége egy aranylevelű ezüst koszorúval tüntette ki.⁴⁷ A rákövetkező évben pedig egy aranycsokorral átkötött ezüst pálmaágot készíttetett halála jeléül a cigányprímásnak. Az ajándékot a város polgármestere

³⁷ Bura Károly, mint kultúrérték, *Ellenőr*, XIV. évf., 25. szám (1927. szeptember 15.), 9. p.

³⁸ A Royal-szálló, *Pesti Napló*, VXXVIII. évf., 214. szám (1927. szeptember 23.), 11. p.

³⁹ Leleplezték Bihari szobrát a Margitszigeten, *Budapesti Hírlap*, XLVIII. évf., 235. szám (1928. október 16.), 8. p.

⁴⁰ A müncheni magyar bálon nagyváradi Bura Károly muzsikájára táncoltak. Budapesten játszott a cigánybanda és a zene a rádió szárnyán szállt Münchenbe, *Kis Újság*, XLI. évf., 28. szám (1928. február 4.), 7. p.

⁴¹ Jozefine Baker és Bura Károly nagyváradi cigányprímás szerelme. A néger primadonna és a nagyváradi cigányprímás kölcsönösen csodálják egymás művészetét, *Ellenőr*, XV. évf., 11. szám (1928. május 31.), 20–21. p.

⁴² Nagyváradi Bura Károly cigányprímás, *Színházi Élet*, XVIII. évf., 47. szám (1928. november 18–24.), 26. p.

⁴³ Szépasszony kocsisa. Móricz Zsigmond új vígjátéka a Magyar Színházban, *Esti Kurír*, VII. évf., 202. szám (1929. szeptember 7.), 9. p.

⁴⁴ Egy pesti cigányprímás perli a Magyar Színházat a „Szépasszony kocsisának” kifizetetlen számlái miatt, *Új Nemzedék*, XI. évf., 273. szám (1929. november 30.), 5. p.

⁴⁵ Balatoni fürdők és üdülők, *Újság*, IV. évf., 136. szám (1928. június 17.), 34. p.

⁴⁶ A Philips-rádióautó matinéja Siófokon, *Budapesti Hírlap*, XLIX. évf., 176. szám (1929. augusztus 6.), 10. p.

⁴⁷ Bura Károly harmincéves ünnepi jubileuma a Zeneakadémián, *Magyar Cigányzenészek Lapja*, VII. évf., 3. szám (1930. március 18.), 4–5. p.

nyújtotta át miután elmondta köszöntő beszédét a búcsúrendezvényen. Bura Károly válaszképpen a *Himnuszt* és a *Szép vagy gyönyörű vagy Magyarország* című dalt játszotta el.⁴⁸

Bihari-zeneiskola megalapítása

Bura Károly apósa, Radics Béla a Nagy Háború lezárását követően sem hagyott fel hajdani álmával, azonnal hathatós szervezőmunkába kezdett és megalapította a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületét. A neves cigányprímás néhány év elteltével az elnöki székről ugyan lemondott, de meghatározó egyénisége maradt a szervezetnek. Az újonnan létrehozott szervezet, elődjével ellentétben nem csak a fővárosi cigánymuzsikusokat kívánta összefogni, hanem a vidékieket is. Az országos egyesület alapszabálya elsődleges céljaként azt határozta meg, hogy „tagjainak anyagi, erkölcsi, szellemi érdekeit elmozdítsa”, valamint hogy „terjessze és fejlessze a magyar cigányzenész művészetet”.⁴⁹ Az első lépések egyikeként 1924-ben útjára indították a *Magyar Cigányzenészek Lapját*, amely a cigányzenész társadalom tájékoztatását hivatott szolgálni. Az orgánum mindenekelőtt betekintést engedett a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének a tevékenységébe és jövőbeli terveibe a közölt cikkeken, felhívásokon és jegyzőkönyveken keresztül. A cigányzenész társadalom közéleti hírei is helyet kaptak a hasábocon; temetések, esküvők, jubileumok, bálók, kitüntetések, díjak, hazai és külföldi fellépések, perek. A cigánymuzsikusokkal kapcsolatos irodalmi és történelmi írásokat szintén közölték; verseket, novellákat, tárcákat és esszéket. Mindezeket túl a *Magyar Cigányzenészek Lapja* rendszeresen szót emelt a cigányzenészek sanyarú anyagi helyzete miatt. Napirenden tartotta a segélyezés és az állásközvetítés kérdését, valamint a zenei porondon megjelenő vetélytársak, különösen a jazz zenészek visszaszorítását.⁵⁰ A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete a Belügyminisztérium támogatásával hadat üzent az őket kiszorító úgynevezett paraszt bandáknak, a schrammel zenekaroknak, majd a külföldi és hazai jazzbandeknek. A cigányzenészek több ízben elérték a minisztériumnál, vagy a főváros vezetésénél hogy rendeleteket fogalmazzanak meg érdekeik védelmében és korlátozza az ellenlábás zenészek térhódítását.⁵¹

A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete⁵² Radics Béla díszelnökletével 1929 januárjában választást írt ki a megüresedő vezetői tisztségek betöl-

⁴⁸ Ünnepeelt cigányprímás, *Magyarság*, X. évf., 197. szám (1929. szeptember 1.), 14. p.

⁴⁹ HAJNÁCZKY: *Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete...*, 17–20. p.

⁵⁰ Uő.: *Magyar Cigányzenészek Lapja 1924–1931. Cigányzenész önszerveződés, érdekképviselet és közélet a két világháború között*, *Pro Minoritate*, 2019/tél, 123–136. p.

⁵¹ Uő.: *Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete...*, 17–35. p.

⁵² Uő.: *Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete...*, Uő.: *Magyar Cigányzenészek Lapja 1924–1931...*

tésére. Bura Károly is indult az ügyvezető elnöki székért, programbeszédében nagy ívű reformokról, az egyesület pénzügyeinek következetes rendezéséről, halaszthatatlan szociális vívmányokról, valamint a fiatal cigányzenészek képzésének a szükségességéről szónokolt.⁵³ Végül a cigánymuzsikusok egyöntetű támogatásával Bura Károlyt az egyesület ügyvezető elnökévé nevezték ki.⁵⁴ Tiszteletbeli elnöknek pedig a nem cigány származású, zenekedvelő Ilovszky Jánost, fővárosi törvényhatósági bizottsági tagot választották, aki befolyását nemegyszer kamatoztatta az egyesület érdekében.⁵⁵ A cigányprimás néhány hónappal megválasztását követően a *Magyar Cigányzenészek Lapjában* elnöki beköszöntőt írt, melyben részletekbe menően hangot adott addigi intézkedéseinek és elszánt elképzeléseinek. A vezércikk meglehetősen tüzes hangvételben íródott, olykor szókimondóan, kendőzetlenül vetette papírra véleményét: „Nem sérti-e joggal önérzetünket, hogy akármilyen, idegenből ideszakadt muzsikusnak – a hazájában is megkülönböztetett négernek például, több becsülete van, mint a magyar cigánymuzsikusnak a saját hazájában? Az idegenek szívesen látott vendége, bármely elegáns café-restaurantnak, míg a magyar cigánymuzsikusnak, hátul az asztalnál a helye?”⁵⁶ A cigányprimás mindenekelőtt meghatározta, hogy az egyesület célja a félresöpört cigányzenészek gazdasági, szociális, kulturális és társadalmi helyzetének javítása. Beszámolt róla, hogy újraindította a haldokló *Magyar Cigányzenészek Lapját*, felvirágoztatta az ellaposodó egyesületi életet, valamint létrehozta a Magyar Cigányzenészek Zenekarvezetőinek Szindikátusát az egyesület berkein belül. Tervbe vette cigánymuzsikusok beíratását a Társadalombiztosító Intézetbe, ami ingyenes orvosi- és gyógyszerellátást, valamint időskorukban némi pénzügyi kapaszkodót jelentett volna a tagoknak. Elhatározta, hogy összeírják nemcsak Magyarország, hanem az elcsatolt területek valamennyi cigányzenészt, hogy egységesen lépjenek fel érdekeik védelmében: „Számba vesszük Nagy-Magyarország valamennyi cigánymuzsikusát, hogy egy táborba tömörülve küzdhessen jólétéért. E tekintetben a hatóságok szíves közreműködésére is számíthatunk, mert csak ezáltal tudjuk bizonyítani jogos kérelmeinket. A cigánymuzsikusok katasztere feltárja majd bajainkat, sérelmeinket s lesz aki ezt meglátja, kérésünket meghallgatja és orvosolja.”⁵⁷ Emlekeztetett a Nagy Háborúban elhunyt cigány hősi halottakra, akik már-már feledésbe merültek. Elengedhetetlenek tartotta névsoruk és albumok összeállítását, közlését az egyesület lapjában. A jövőt a cigányzenészek képzésében látta, hogy talpon tudjanak maradni az új zenei áramlatok viharában, ezért kilátásba helyezte egy zeneiskola megalapítását: „Gondoskodni kívánunk

⁵³ Elnököt választanak a cigányok..., *Újság*, V. évf., 21. szám (1929. január 25.), 8. p.

⁵⁴ Uo.

⁵⁵ Jegyzőkönyv, *Magyar Cigányzenészek Lapja*, VI. évf., 1-4. szám (1929. április), 2-4. p.

⁵⁶ Beköszöntő [Bura Károly], *Magyar Cigányzenészek Lapja*, VI. évf., 1-4. szám (1929. április), 1. p.

⁵⁷ Uo.

kulturális előrehaladásunk előfeltételiről is. E célból rövidesen felállítjuk az új generáció kiképzését szolgáló zeneiskolánkat s ígéretet kaptunk arra, hogy az innen kikerülő kiváló tehetségek megtalálják az utat a magasabb kiképzésre s a külföldi világsikerek pódiumaihoz. Csak a képzett cigánymuzsikus tudja visszaszerezni mindazt, amit a divatos zeneáramlatok tőlünk elvettek és csak ez a cigánymuzsika tudja visszavarázsolni majd a magyar dal és a magyar nóta új reneszánszát.”⁵⁸

A zeneiskola létrehozásának a láza átította az egész egyesületet, a frissen létrehozott Magyar Cigányzenészek Zenekarvezetőinek Szindikátusa küldetésnyilatkozatában is kiemelt célként rögzítették: „A szindikátus célja a magyar népzene művelése, fejlesztése és védelme a behatolt idegen zene ellen. E végből a szindikátus a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete kebelében arra törekszik, hogy az ifjú zeneművészeknek zeneiskolát nyithasson, ahol ezek megfelelő zenei kiképzésben részesülnek. A most működő generáció részére továbbképző tanfolyamokat állít fel, melyben zenekarok összjátékának tökéletesítését óhajtja elérni.”⁵⁹ Az egyesület vezetése első ízben, egy tanfolyam elindításának a reményében a Zeneakadémia kapuján kopogtatott, ahol azonban zárt ajtókra lelt. Az intézmény helyhiányra hivatkozott, a tanárok pedig elfogadhatatlan feltételeket diktáltak. Ezt követően reppent fel, az az elképzelés, hogy a cigányzenész növendékeket már meglévő zeneiskolákba íratják be, azonban ez az elgondolás szintén hamar szertefoszlott. Ugyan anyagilag ez a megoldás jelentette volna a legkisebb terhet a szervezetnek, viszont ifjú reménységeiknek nem a cigánymuzsikus hagyományoknak megfelelő képzést nyújtották volna. Egyúttal az idősebb cigánymuzsikusok oktatásáról is le kellett volna mondaniuk, hiszen a szóban forgó zeneiskolákba csak gyermekeket lehetett beíratni.⁶⁰

A kudarcba fulladt, vagy feledésre ítélt kísérletek után a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete lendületesen belevágott saját zeneiskolájának a megalapításába, melynek híre futótűzként terjedt el a sajtóban. Az egyik napilap egy interjú erejéig felkereste Bura Károlyt, hogy tájékozódjon a cigányzenészek mozgólódásáról. Az egyesület elnöke megragadta az alkalmat, beszélt nagy ívű terveiről, bírálta a jazzt és nem rejtette véka alá a sajtóval kapcsolatos sérelmeit sem: „Mindenekelőtt tiltakoznom kell az ellen, hogy a sajtóban egyre gyakrabban jelenik meg oly beállítás mintha a cigány másodrendű ember lenne. Mi éppúgy adófizető polgárok vagyunk, mint bárki más, éppúgy teljesítjük kötelességünket, tehát épp olyan jogaink is vannak. Sajnos a közéletben még mindig nincs meg a kellő jóhiszeműség a cigánysággal szemben, még mindig lehet olyanokat hallani, rajkók, purdék... stb., amik bizony nagyon

⁵⁸ Uo.

⁵⁹ Megalakult a budapesti zenekarvezetők szindikátusa, *Magyar Cigányzenészek Lapja*, VI. évf., 1–4. szám (1929- április), 6–7. p.

⁶⁰ Zeneiskolánk. Szeptemberben megnyílik a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének zeneiskolája, *Magyar Cigányzenészek Lapja*, VI. évf., 6. szám (1929. július 1.), 1–2. p.

fájnak nekünk.”⁶¹ Az egyesület tiszteletbeli elnöke, Ilovsky János a kapcsolatait kamatoztatva számos nagytekintélyű állami tisztségviselőt megnyert a zeneiskola ügyének. Továbbá elérte, hogy Budapest városvezetése, valamint a Magyar Szövegírók és Zeneszerzők és Zeneműkiadók Szövetsége anyagilag támogassák a kezdeményezést.⁶² A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete vezetőségének elszántságát siker koronázta, 1929 szeptemberében a Bihari János nevével fémjelzett zeneiskola kitarhatta kapuit a fővárosban. Az úgynevezett Bihari-zeneiskola százhatvan diákkal és tizenhat fős tanári karral kezdte meg a tanévet, az oktatók közül csupán egy volt cigány származású.⁶³ Az intézményben gyermekeket és felnőtt cigányzenészeket egyaránt oktattak csekély tandíj ellenében. Az előbbieknél elméleti képzést és hangszeritanítást biztosítottak, míg az utóbbiaknak csak elméleti oktatást. A fiatalokat heti kétszer, az idősebb korosztályokat heti egy órában külön csoportokba osztva tanították.⁶⁴ Az elméleti oktatás részét képezte a hallás és a ritmus fejlesztése, a skálák gyakorlása, valamint a szolfézs és az akkordtan elmélyítése.⁶⁵ A tandíjak beszedése már néhány hónappal az évkezdést követően nehézségekbe ütközött, így a tandíjhátralékos diákokat elbocsájtotta a zeneiskola. A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének jókora erőfeszítést jelentett a Bihari-zeneiskola fenntartása, ami majdnem a csőd szélére sodorta. A rákövetkező évben már a közgyűlést kellett elnapolnia a szervezetnek, hogy az arra szánt összeggel az intézmény költségvetésében szakadt réseket betömjék.⁶⁶

„Lobogónkat Rothermere Lord tartja”

A nagyváradi cigányprímás nemcsak a jazz elleni harc bástyájának, a Bihari-zeneiskola megalapításának, hanem a revizionizmusnak is a fáklyavivője lett a cigányzenész társadalmon belül. Ebben feltételezhetően közrejátszott kettős identitása, hogy városát elszakították Magyarországtól, ahol a román hatóság meghurcolta, valamint az, hogy a cigánymuzsikusok elszegényedését többek között a békeszerződés rovására írta: „Míg Nagy-Magyarország

⁶¹ Zeneiskolában fognak tanulni a fiatal cigányok. Bura Károly, a cigányok elnöke – jazzről, *Újság*, V. évf., 54. szám (1929. március 6.), 2. p.

⁶² Szeptemberben megnyílik zeneiskolánk, *Magyar Cigányzenészek Lapja*, VI. évf., 7. szám (1929. augusztus 1.), 1–2. p.

⁶³ Megnyílt a „Bihari” zeneiskola. Magyar a világ első cigányzenész iskolája. A „Bihari” zeneiskola tervének és létesítésének története, *Magyar Cigányzenészek Lapja*, VI. évf., 9. szám (1929. október 1.), 3–4. p.

⁶⁴ A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének „Bihari” zeneiskolája 1929. szept. 15-én Budapest, VIII. Kálvária tér 22. sz. alatt megnyílik, *Magyar Cigányzenészek Lapja*, VI. évf., 7. szám (1929. augusztus 1.), 1. p.

⁶⁵ A Bihari-zeneiskola hírei, *Magyar Cigányzenészek Lapja*, VI. évf. 9. szám (1929. október 1.), 8. p.

⁶⁶ HAJNÁCZKY: *Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete...*, 37–38. p.

boldog napjait éltük, könnyű volt a sorsunk. Trianon óta azonban a magyar cigánysorsra is ránehezedtek a súlyos gazdasági viszonyok és a magyar társadalmi osztályok pusztulását mi cigányok érezzük meg legjobban. Ráadásul újabb veszedelem köszöntött ránk, a dzsesszmuzsika, amelyik még azt a keveset is elszedte tőlünk, amelyet a gazdasági pusztulás meghagyott.”⁶⁷ Bura Károly ez irányú elköteleződése az általa vezetett szervezetre is hatást gyakorolt, annak arculatát nyíltan meghatározta. Az imént említettek nem előzménynélküliek, korántsem arról volt szó, hogy az új elnök jelentős irányváltást vitt volna végbe. A trianoni békeszerződést követően a cigányzene az irredenta ideológia, a revíziós törekvések részévé vált. A cigánymuzsikusok pedig a magyar nóta védelmezőiként lettek megjelenítve, az idegennek, nemzetellenesnek bélyegzett zenei áramlatokkal szemben.⁶⁸ A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete korábbi vezetői nem egyszer nyíltan bírálták a trianoni békeszerződést és következményeit. Kiemelendő, hogy 1927-ben gyűlést szerveztek a magyar nóta védelmében, amelyen számos irredenta és revizionista egyesület is képviseltette magát, akik egyöntetűen támogatásukról biztosították a cigányzenészeket. Mint például a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége, amely országos szervezatként ruhagyűjtéseket szervezett az elcsatolt területek menekültjeinek. Angol és francia kiadványokon keresztül pedig megkísérelte tájékoztatni a nemzetközi közvéleményt a trianoni békeszerződés magyarokra mért csapásáról. Vagy a főiskolai és egyetemi hallgatókat tömörítő szervezetek, nevezetesen a Turul Szövetség, a Werbőczy Bajtársi Egyesület és a Csaba Bajtársi Egyesület. Az imént említett nemzeti és keresztény alapokon nyugvó szövetségek egyértelműen a revizionizmus mellett törtek lándzsát, olykor hírhedtté váltak antiszemitizmusukról és a zsidó származású hallgatók bántalmazásáról.⁶⁹

Bura Károly már elnökségének első hónapjaiban sajtóvisszhanggal kísérve, a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete nevében köszönőlevelet írt a magyarság melletti kiállása miatt az olasz Ducenak, Mussolininek,⁷⁰ valamint az angol sajtómágnásnak, Rothermere Lordnak. A Lord 1927 júniusában *Magyarország helye a nap alatt* címmel cikket írt a *Daily Mail* című angol napilapban, írásában a trianoni békeszerződés felülvizsgálatának a szükségessége

⁶⁷ A magyar cigányok beíratják tehetséges fiaikat a zenei főiskolákba, *Magyarság*, X. évf., 62. szám (1929. március 15.), 7. p.

⁶⁸ HAJNÁCZY Tamás: Trianon és a revizionista cigányzenészek, *Kommentár*, 2020/2., 83–90. p.; Uő.: A revizionista cigányprímás. Bura Károly a cigányzenészek egyesületét beléptette a Magyar Revíziós Ligába, *Mandiner*, 2020/23., 64. p.; ZÍPERNOVSZKY Kornél: „Ki fog győzni – a jazz vagy a cigány – nehéz megjósolni” A cigányzenészek megvédik a magyar nemzeti kultúrát, *Replika*, 2017/1-2. 67–87. p.; VAMOS Eszter: Dübörgő húszas évek Trianon után? Jazz és modern táncok az 1920-as évek Magyarországon, *ÚJKOR.HU*, 2018 augusztus 3., <<http://ujkor.hu/content/duborgo-huszas-evек-trianon-utan-jazz-es-modern-tancok-az-1920-evек-magyarorszagan>> (letöltve: 2020. 06. 28.).

⁶⁹ HAJNÁCZY: Trianon és a revizionista cigányzenészek..., 86–88. p.

⁷⁰ A magyar cigányok Mussolinéhez, *Magyarság*, X. évf., 107. szám (1922. május 14.), 14. p.

és az elszakított területek egy részének visszacsatolása mellett érvelt. A lap-tulajdonos, cikkét követően számos köszönőlevelet kapott Magyarországról, ahol néhány éven belül több emlékművet állítottak neki.⁷¹ Bura Károly alábbi levelet címezte az egyesület nevében Lord Rothermerének hálája jeléül, melyet a sajtó is leközlött a válaszlevéllel egyetemben:

Főméltóságú Lord!

Az újonnan alakult Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete és minden magyar cigányzenész nevében mély hódolattal köszöntjük és üdvözljük Főméltóságodat fáradhatatlan munkássága közben, amellyel a magyar igazságot iparkodik győzelemhez segíteni. Adjon az Isteni Gondviselés Lordságodnak megingathatatlan lelki-erőt, hogy küzdelme sikeres legyen és a mi nemzeti reményünk mielőbb valóra válhasson! Kifosztottak, megtépázottak vagyunk! Azóta a mi hegedűnkön is szomorúbban zokog a nóta s a mi vonókon is ott reszket nemzetünk minden fájdalma. De tudjuk a kötelességünket is. Ott vagyunk az elszakított részeken s a magyar dallal, magyar nótával emlékeztetjük testvéreinket, hogy lesz még egyszer magyar ünnep is a világon! És szétoivisszük a világba, amerre magyar cigányzenész jár, hogy a magyar igazságnak győzni kell! Mert velünk az Isteni igazság! Mert a lobogónkat Rotheremere Lord tartja!

A Magyarországi [sic!] Cigányzenészek Országos Egyesülete nevében:

*Bura Károly elnök.*⁷²

Kedves Uram!

Megkaptam a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete által számomra küldött okmányt, amelyből megéreztem az Önök érzésének őszinteségét. Magyarország cigányzenészeiben a propaganda legjobb eszközét bírja. Köszönöm, hogy Önök bíznak a magyar ügy végső győzelmében és biztosítom Önöket nagyrabecsüléséről.

Teljes tisztelettel

*Rothermere.*⁷³

A nagyváradi cigányprímás nem elégedett meg a hangzatos táviratok felbélyegzésével és az azokra kapott lelkesítő válaszlevelekkel. A Magyar Cigány-

⁷¹ TARJÁN M. Tamás: 1927. június 21. „Magyarország helye a nap alatt” – Lord Rothermere cikke a revízióról, *Rubicon*, http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1927_junius_21_magyarorszag_helye_a_nap_alatt_lord_rothermere_cikke_a_reviziorol/ (Lektöltés ideje: 2020. 06. 28.).

⁷² HAJNÁCSKY: Trianon és a revizionista cigányzenészek..., 87. p.

⁷³ Uo., 87. p.

zenészek Országos Egyesületének a kapcsolatát szorosabbra kívánta fűzni a revizionista lapokkal és szervezetekkel. A *Magyarság* napilap tömegrendezvényt szervezett olvasóinak, melyre számos vallási és nemzeti érzelmű egyesület jelezte részvételi szándékát. Bura Károly is felvette a kapcsolatot a szervezőkkel és felajánlotta, hogy az esten testületileg megjelenik a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete, és eljátsszák a magyar Himnuszt.⁷⁴ A keresztény és hazafias szervezeteket tömörítő Társadalmi Egyesületek Szövetsége szintén gyűlést rendezett, melyre a cigányprímás újfent kilátásba helyezte, hogy az egyesülete képviselteti magát, valamint hogy elhúzzák a nemzet Himnuszt.⁷⁵ A kapcsolatépítések meglehetősen kedvezően alakultak a lappal és a szövetséggel egyaránt. A rákövetkező évben a TESZ szervezte meg Bura Károlynak a Zeneakadémia dísztermében a harmincéves primási jubileumát. Az ünnepségen, teltház előtt magas beosztású állami tisztviselők mondtak köszöntő beszédeket, majd átnyújtották a magyar közönség ajándékaiként egy fehér színű Bikszegi mestherhegedűt.⁷⁶ A TESZ vezetése pedig a „magyar nóta ápolása és kiválóan hazafias érzelmű működéséért” nagy érdemkeresztet adományozott neki.⁷⁷ Egyúttal a *Magyarság* című lap a jubileumi ünnepélyről számos méltató cikket jelentetett meg, kezdve a beharangozásától egészen, az utóhangjáig.⁷⁸ Ezt követően Bura Károly figyelme Magyarország legkiterjedtebb irredenta szervezetére szegeződött. A Magyar Revíziós Ligát azzal a küldetéssel alapították meg, hogy összefogja a revizionista törekvéseket és egyesületeket Magyarországon. Idővel sok száz tagszervezetet foglalt magába, a külföldi sajtóban igyekezett képviselni a magyar revizionizmust, idegen nyelvű kiadványokat adott ki a trianoni békeszerződés igazságtalanságáról.⁷⁹ Bura Károly sok más tömörüléshez hasonlóan kérte a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete felvételét a Magyar Revíziós Ligába, melynek levelezését a *Magyar Cigányzenészek Lapjának* borítóján tárta a nyilvánosság elé:

⁷⁴ Magyar cigányok a TESZ közgyűlésén, *Magyarság*, X. évf., 277. szám (1929. december 5.), 9. p.

⁷⁵ Május 6-ig lehet jelentkezni a Magyarság-vacsorára, *Magyarság*, X. évf., 98. szám (1929. május 1.), 5. p.; A Magyarság seregszemlét tart olvasói felett, *Magyar Jövő*, XI. évf., 105. szám (1929. május 11.), 5. p.

⁷⁶ Jubilál az öreg Bura, *Budapesti Hírlap*, L. évf., 64. szám (1930. március 19.), 15. p.; Bura Károly cigányprímás 30 éves jubileuma, *Újság*, VI. évf., 69. szám (1930. március 25.), 10. p.

⁷⁷ Bura Károly kiténtetése, *Pesti Napló*, LXXXI. évf., 73. szám (1930. március 30.), 20. p.

⁷⁸ Harmincéves cigányprímási jubileum, *Magyarság*, XI. évf., 64. sz. (1930. március 10.), 10.p.; Bura Károly primási jubileuma, *Magyarság*, XI. évf., 68. sz. (1930. március 23.), 19.p.; Bura Károly harmincéves cigányprímási jubileuma, *Magyarság*, XI. évf., 69. sz. (1930. március 25.), 16.p.; Egy lengyel ezredes levele hajdani kedves cigányprímásához, *Magyarság*, XI. évf. 74. sz. (1930. április 1.), 12. p.

⁷⁹ ZEIDLER Miklós: A Magyar Revíziós Liga, *Századok*, 1997/2., 303–352. p.

A Revíziós Liga tek. Elnökségének!

Budapest.

A trianoni gyalázatos békediktátum kilencedik évfordulóján a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete indítatva érzi magát arra, hogy csatlakozását jelentse be, illetve tisztelettel felvételét kérje a Revíziós Ligába. Ószinte meglepődéssel látjuk azt a hatalmas munkát, amelyet a Revíziós Liga kifejt és érezzük annak fokozott szükségét. Biztosítjuk az Elnökséget arról, hogy a Revíziós Liga mindnyájunkra nézve áldásdús törekvése és nemes munkája egyesületünk minden tagja előtt nagy megértésre talál. Nagyrabecsülésünk ismételt kifejezése mellett újólag tisztelettel kérjük felvételünket és maradtunk hazafias tisztelettel:

Bura Károly elnök⁸⁰

Lilin titkár

Igen tisztelt Elnökség!

Megkaptuk f. évi jún. hó 7-én kell lelkes hangú levelüket melyben arról értesítenek, hogy csatlakozásukat jelentik be a Revíziós Ligába. Hazafias állásfoglalásukért hálás elismerésünket és köszönetünket nyilvánítjuk. Örömmel látjuk küzdő sorainkban a magyar cigányzenészeket. Úgy hatott reánk a csatlakozásukat bejelentő levelük, mintha a magyar szívet lelkesítő, mindenkor megkapó Rákóczi indulót játszották volna el varázslatos hegedűiken.

Hazafias üdvözlettel: Dr. Fall Endre⁸¹

Magyar Nótaünnep

Néhány évvel felesége elvesztését követően, 1930 februárjában újabb haláleset rázta meg Bura Károlyt, az apósa, Radics Béla hunyt el. A gyász az egész cigányzenész társadalomra sziklaként nehezedett, mivel elvesztették azt a cigányprímást, aki nemcsak zenei tehetsége révén magasodott föléjük, hanem neki köszönhető a cigánymuzsikus egyesületek megalapítását.⁸² Radics Bélát díszes keretek között, tömegek kíséretével a Fiumei úti sírkertben temették el. A gyászszertartást követően Bura Károly vezényletével a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete elhatározta, hogy méltó síremléket emeltet az elhunyt nyughelye fölé. A költséges kezdeményezéséhez a fedeze-

⁸⁰ HAJNÁCZKY: Trianon és a revizionista cigányzenészek..., 87. p.

⁸¹ Uo., 87. p.

⁸² HAJNÁCZKY: Magyar Czigányzenészek Egyesülete..., Uő.: Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete...

tet egy hangverseny bevételéből kívánták biztosítani.⁸³ Néhány hét elteltével a tervezett rendezvény küldetése némileg bővült, a síremlék felállíttatásán túl a Bihari-zeneiskola pénzbeli támogatását is kilátásba helyezték.⁸⁴ Egyrészt azért, mert fenntartása rendkívüli terheket rótt az egyesületre, másrészt a szájhagyomány Radics Bélának tulajdonította a zeneiskola létrehozásának a gondolatát, illetve annak felvetését, hogy Bihari Jánosról nevezzék el.⁸⁵ A hangverseny szervezését Ilovszky János, a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete tiszteletbeli elnöke vállalta magára, a műsor összeállításáért pedig Bura Károly, a szintén nagynevű cigányprímás Magyar Imre, valamint dr. Járosi Jenő az egyesület jogásza felelt.⁸⁶ Hosszas egyeztetések és gondos előkészületek gyümölcseként megszületett a „Magyar Nótaünnepként” beharangozott hangverseny programterve. Neves primások és ezer cigányzenész mellett a Magyar Királyi Operaház, a Nemzeti Színház és a Városi Színház népszerű művészei léptek volna fel.⁸⁷ A rendezvényt május végére, áldozócsütörtök napjára tűzték ki a fővárosban, a több tízezer fő befogadására alkalmas Ferencvárosi Torna Club sportpályáján. A hangverseny védnökeinek magas beosztású állami tisztségviselőket kértek fel, míg fővédnökének József főherceget.⁸⁸ A sajtó rendszeres tudósításának, valamint a külföldre küldött meghívóknak köszönhetően rendkívüli érdeklődés mutatkozott a „Magyar Nótaünnep” iránt. Nemcsak a budapestiek, hanem a vidékiek is kapkodtak a jegyek után, sőt idegen országok követői páholyokat foglaltak le, vagy dalos egyleteik jelezték részvételi szándékukat.⁸⁹ A hangversenyen huszonkétezen szorongtak a nézőtéren, a sportpályán kívül további nyolc-tízezer ember tolongott, hogy legalább hallhassa a műsort.⁹⁰ A rendkívül látványgazdag program a következőképpen nézett ki a *Magyar Országos Tudósító* közvetítése szerint, melyben Bura Károly előkelő szerephez jutott, valamint az irredentizmus is markánsan megjelent:

⁸³ Ezer muzsikus cigány hangversenye Radics Béla síremlékére, *Prágai Magyar Hírlap*, IX. évf., 67. szám (1930. március 21.), 12. p.; Május 29-én lesz az ezer cigány monstre hangversenye, *Magyarság*, XI. évf., 109. sz. (1930. május 15.), 12. p.

⁸⁴ Ezer cigány – százegy magyar nóta, *Magyarország*, XXXVII. évf., 90. szám (1930. április 20.), 2. p.

⁸⁵ Május 29-én lesz az ezer cigány monstre hangversenye, *Magyarság*, XI. évf., 109. szám (1930. május 15.), 12. p.

⁸⁶ Ezertagú zenekar hangversenye Budapesten, *Magyar Országos Tudósító*, XII. évf., 72. szám (1930. március 29.), 247. p.

⁸⁷ 1000 cigányzenész hangversenyez május 29-én az FTC-pályán, *Magyar Cigányzenészek Lapja*, VII. évf., 4. szám (1930. április 28.), 1–2. p.

⁸⁸ Uo., 1–2. p.

⁸⁹ Május 29-én lesz az ezer cigány..., 12. p., A magyar nótaünnep, *Magyarság*, XI. évf., 110. szám (1930. május 16.), 11. p.; Május 25-től kezdve félárújeggyel lehet utazni a Magyar-Nótaünnepre, *Budapesti Hírlap*, L. évf., 118. szám (1930. május 25.), 16. p.

⁹⁰ Huszonkétezen nézték végig a magyar nótaünnepet, *Magyar Országos Tudósító*, XII. évf., 121. szám (1930. május 30.), 261. p.

Radics Béla húroktól megfosztott hegedűjét vörös selyempárnán hozta a pályára magyar ruhás leány, akit 8 fehér ruhás kislány kísért. Két hajdú Rákóczi zászlóját vitte a menet élén, majd 100 kislány sora következett, akik a cigánybandák neveit vitték táblákra felírva. Bura Károly, Magyar Imre és Dundus Horváth Ferenc prímások haladtak a cigányzenészek élén, akik százas csoportokban érkeztek a pályára. Mindegyik cigányzenész szmokingba öltözött az ünnepélyes alkalomra és az egyes csoportokat hangos tapsal fogadta a közönség. A felvonulás alatt a cserkészenekar játszott a Bura Károlynak szerzeményét a Horthy-indulót, amelyet most játszottak először a nagy nyilvánosság előtt. A menet megkerülve a pályát a közepén felállított dobogó körül helyezkedett el. A dobogón Bihari János mellszobra állott, pálmák és délszaki növények között, s a dobogó alatt ült 36. Ráczi Laci a nótakirály. [...] Hatalmas félkaréjban helyezkedtek el a cigányok, 30 cimbalom, 80 nagybőgő várta gazdáját s több mint ezer hangszer szólalt meg egyszerre. A hangszereket 14 teherautó hozta a pályára. [...] S. Fáy Szeréna szavai nyitották meg az ünnepséget, aki Illovszky Jánosnak az ünnepség főrendezőjének és a cigányzenészek díszelnökének alkalmi prológiát szavalta. [...] Ezalatt a pálya körül a Vas- és Mester utcai felsőkereskedelmi iskolák növendékei kis zászlókkal a kezükben a pálya körül Nagy-Magyarország határait rajzolták ki és 63 magyar ruhás leány helyezkedett el a pályán, kezükben 63 vármegye címerével. Négy élőkép elevenítette meg a szabadságtéri irredentaszobrokat, Halácsy Panni pedig Hungáriát jelképezve állott ezüstpikkelyes ruhában a pálya közepén. A prológ utolsó szavainál Bura Károly vezetésével felhangzott a Magyar Himnusz, amelyet állva hallgatott az egész közönség. A világ négy tája felé fordulva, Rákóczi korabeli ruhában tárogatósök fújták el Rákóczi kesergőjét. [...] Bura Károly lépett újra a dobogóra s dirigálta a Kossuth-nótát, majd Ráczi Laci, Magyar Imre és sorban tizennégy prímás dirigálták a zenekart. Hatvan magyar nóta következett egymás után, hallgatók, palotások és csárdások. Közben Nagy Izabella az Operaház tagja, Kőszegi Teréz a Városi Színház művésznője, Cselényi József a Nemzeti Színház és Varga Imre a Városi Színház művészei énekeltek cigánykísérettel magyar nótákat. Alkonyodott már, amikor újból Ráczi Laci lépett a dobogóra és befejezésül eljátszották a cigányok a Rákóczi indulót.⁹¹

⁹¹ Uo., 262–263. p.

Sikkasztás, aktalopás, tisztújítás

A hangversenyt fényes siker koronázta, a kasszák megteltek, a közönség végeérhetetlenül tapsolt, a sajtó ontotta a méltató cikket és a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének az irodájába sorra érkeztek a sürgönyözött gratulációk.⁹² Azonban a sötét gomolyfelhők már ott tornyosultak az egyesület feje fölött, villámcsapásként hatott, amikor Bura Károly vezércikket írt a *Magyar Cigányzenészek Lapjába*, melyben megvádolta Ilovszky Jánost, azzal hogy sikkasztott: „Engem az egész dolog csak akkor kezdett érdekelni, amikor a sok ígérettel szemben azt hallottam, hogy a nótáünnep rosszul sikerült s sürgetésem dacára sem kaptam vissza azokat az ezreket, amiket vezetőségi határozattal egyesületünk pénztárából a főrendezésre rendelkezésre bocsátottunk. Ezt a nyolcezer pengőt, az egyesület vagyonát még a mai napig sem kaptuk vissza és könnyen érthető, hogy megingott a hitem az elszámolás eredményében is.”⁹³ Majd Ilovszky János jobb kezeként számon tartott, dr. Járosi Jenőt az egyesület jogászát bírálta, amiatt, hogy indokolatlanul sok honoráriumot vett fel, míg a nélkülöző, elaggott cigányzenészeknek az egyelet alig tudott segílyt nyújtani.⁹⁴ Bura Károly kirohanásai miatt a díszelnök híveivel egyetemben lemondott tisztségéről,⁹⁵ majd a cigányprímás új védnökök és tiszteletbeli elnök után nézett. A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete újonnan felkért pártfogói befolyásos állami tisztségviselők voltak, akikkel jó kapcsolatot ápolt a cigányprímás: Pekár Gyula, a Petőfi Társaság elnöke, Lukács Ödön miniszteri tanácsos, Krüger Aladár országgyűlési képviselő, vitéz Zámory Géher Gyula alezredes és Sándor Jenő miniszteri titkár.⁹⁶ Mivel az egyesület jogászi posztja is megüresedett, ezért Bura Károlynak lehetősége nyílt arra, hogy hozzá hú ügyvédet fogadjon dr. vitéz Varga Béla személyében.

A fogadott prókátor Radics Béla örököseinek a nevében rögvest pert indított Ilovszky János ellen a „Magyar Nótáünnep” elszámolásának az ügyé-

⁹² Uo., 262. p., Huszonkétezer néző a magyar nótáünnepén, *Újság*, VI. évf., 122. szám (1930. május 31.), 9. p.; Ezer cigány hegedűjén zengett a magyar dal csütörtökön délután a magyar nóta nagyünnepén, *Magyarság*, XI. évf., 122. szám (1930. május 31.), 7. p.; Majdnem huszonötezer ember hallgatta végig az ezer cigány hangversenyét, *Nemzeti Újság*, XII. évf., 122. szám (1930. május 31.), 3. p.; Huszonötezer ember előtt játszotta a legszebb magyar nótákat ezerszázhatvan cigány, *Új Nemzedék*, XII. évf., 122. szám (1930. május 31.), 4. p.

⁹³ Nyílt levél a magyar cigányzenészekhez! [Bura Károly], *Magyar Cigányzenészek Lapja*, VII. évf., 6. szám (1930. július 21.), 2. p.

⁹⁴ Uo., 2. p.

⁹⁵ Bűnvádi bonyodalom az ezer cigány monstre hangversenye körül. Két pártra szakadtak a cigányzenészek – Feljelentés ismeretlen tettesek ellen a rendőrségen, *Magyar Hírlap*, XL. évf., 168. szám (1930. július 26.), 4. p.

⁹⁶ Nyílt levél a magyar cigányzenészekhez! [Bura Károly], *Magyar Cigányzenészek Lapja*, VII. évf., 6. szám (1930. július 21.), 2. p.

ben,⁹⁷ a vádpontokat Bura Károly közreműködésével a *Magyar Cigányzenészek Lapjában* is közszemlére tette. Az ügyvéd mindenekelőtt felhánytorgatta, hogy Ilovszky János a rendezvény népszerűsítéséhez felhasználta Radics Béla nevét és képét, holott a családja tiltakozott ellene. Az elhunyt cigányprímás hozzátartozóinak engedélye nélkül forgattatott hangosfilmet az ünnepélyről.⁹⁸ A főrendező a nézők létszámát tekintve ferdítést követett el, ugyanis az ügyvéd becslései szerint a dokumentációban feltüntetett tíz-tizenkétezer helyett legalább húsz-huszonkétezer jegyet adhattak el. Egyúttal sérelmezte azt is, hogy a rendezvény pénzügyi elszámolása kibogozhatatlan és átláthatatlan, valamint azt alapszabály ellenes közgyűlésen fogadtatta el az egyesülettel, így azt semmisnek nyilvánította. Végezetül a Bihari-zeneiskola javára és Radics Béla síremlékére egy fillért sem juttatott, ahogy a fellépő cigányzenészek fizetése is elmaradt, ami végül a szervezet szűkös kasszáját terhelte.⁹⁹ A parázs hangulatot csak tovább szította, hogy az egyesület helyiségéből eltűntek az elszámolással kapcsolatos iratok, ezért Bura Károly aktalopásért ismeretlen tettes ellen feljelentést tett a rendőrségen.¹⁰⁰ A viharos események megosztották a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete tagságát is, két pártra szakadtak a cigányzenészek. Az egyik tömörülés feltétel nélküli bizalmat szavazott Ilovszky Jánosnak és Bura Károly lemondását követelték, míg a másik tábor Bura Károly köré kórusba rendeződve sikkasztással vádolta a főrendezőt.¹⁰¹ A felek között oly hatalmas szakadék tátongott, hogy elkerülhetlenné vált egy rendkívüli közgyűlés összehívása. Az augusztus 5-re tervezett ülésen voksolással kívántak dönteni az egyesület elnökének személyéről, valamint a tisztikar összetételéről.¹⁰² A választmányi gyűlést megelőző napon a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete budapesti helyi csoportja értekezletet hívott össze annak érdekében, hogy határozzon a küldöttek személyéről. Amikor Bura Károly a terembe lépett az ellenzék azt skandalálta, hogy „mondjon le Bura”. Az elnök a hangzavarban alig tudott szóhoz jutni, az indulatok odáig fajultak, hogy a kirendelt rendőrkapitány jobbnak látta az ülés berekesztését. Miután a cigányprímás ellenlábasai elhagyták a termet,

⁹⁷ Bűnvádi bonyodalom, 4. p.

⁹⁸ Magyar Híradó 328. szám (1930. június) A magyar nóta ünnepe. Ezer cigány húrján csendült fel egyszerre a magyar nóta – Radics Béla síremléke javára, <<https://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=9400>> (letöltve: 2020. 06. 28.).

⁹⁹ Mi az igazság a nóta ünnep elszámolása körül?, *Magyar Cigányzenészek Lapja*, VII. évf., 6. szám (1930. július 21.), 3–5. p.

¹⁰⁰ Bűnvádi bonyodalom... 4. p.; Aktalopás az egyesületben, *Magyar Cigányzenészek Lapja*, VII. évf., 6. szám (1930. július 21.), 5. p.

¹⁰¹ A nótaünnep a közgyűlés előtt. Leszámoláskor még 6687 pengő volt a tiszta haszon – ma már ráfizetés fenyeget. Felmentvény után lemondás. Mit történt azután. Kinek van igaza?, *Magyar Cigányzenészek Lapja*, VII. évf., 6. szám (1930. július 21.), 6–7. p.

¹⁰² A májusi magyar nótaünnep óta két pártra szakadt a magyar cigányzenészek tábora. Ádáz háborúság közben készülnek a pártok az augusztus ötödiki tisztújító közgyűlésre, *Új Nemzedék*, XII. évf., 174. szám (1930. augusztus 2.), 2. p.

megtartotta a szavazást a küldöttek személyéről, akik egytől-egyig az ő hívei közül kerültek ki.¹⁰³

Himnusz vagy valcer?

A budapesti helyi csoport ülésén az egyesület kebeléből elbocsátott ügyvéd, dr. Járosi Jenő is megjelent. A jogász az erdélyi Magyar Párt főtítkárának levelére hivatkozva felhívta a zúgolódók figyelmét arra, hogy 1924-ben Bura Károly a román királynak himnuszt szerzett. A tettet egyenesen összeférhetlennek és botrányosnak minősítette, majd követelte azonnali lemondását. Mindeközben a tömeg azt kiabálta a cigányprímásnak, hogy „menjen Romániába”.¹⁰⁴ A küldöttgyűlés berekesztését követően korántsem ért véget dr. Járosi Jenő elszánt kísérlete arra, hogy a cigányprímást végérvényesen lejárassa. Röpiratot szövegezett meg, melyben szemére vetette múltját, amit a legtöbb budapesti kávéházban és étteremben a cimbalomasztalon tett közszemlére.¹⁰⁵ A pamflet ismételten a román királynak írt himnusszal vádolta, valamint tagadta, hogy a nagyváradi cigányzenészt egykoron meghurcolta volna a román hatóság:

Bura Károly, mint köztudomású, pár évvel ezelőtt jött Budapestre Nagyváradról testvéreivel és Ferdinánd román király szoborleplezése alkalmából egy királyhimnuszt szerzett, amelyet felajánlott Mária királynőnek és a trónörökösnek, a jelenlegi uralkodónak. A Katolikus kör nagytermében tartott banketten játszotta először. Az akkori prefektus Bura kérésére díszkötésben átadta a himnuszt Mária királynőnek, ki azt meg is köszönte és végighallgatta. Ionel Brătianu váradai ottlétekor és még sok ünnepies alkalomkor játszotta Bura a himnuszt. Ezek az események a nagyváradi újságban meg is jelentek Bura kérésére. Bura úgy jött ki Nagyváradról, mint a hazafiság mártírja, kit a magyar nótáért üldöztek ki. Ebben az az igazság, hogy Bura az ottani gazdasági viszonyok miatt jött el.

¹⁰³ Botrányba fulladt a budapesti cigányzenészek csoportjának gyűlése, *Magyar Országos Tudósító*, XII. évf., 175. szám (1930. augusztus 4.), 28. p.; Viharos botrányok a cigányzenészek hétfő délutáni küldöttválasztó taggyűlésén. Bura Károly pártja győzött, mert az ellenzék rendőri beavatkozás után kivonult, *Magyar Hírlap*, XL. évf., 176. szám (1930. augusztus 5.), 4. p.; Nagy vihar a cigányok parlamentjében, ahol hétfőn megbukott a titkos szavazás, közbelépett az ügyeletes rendőrtiszt s az ellenzék végül kivonult az ülésről, *Pesti Napló*, LXXXI. évf., 176. szám (1930. augusztus 5.), 4. p.

¹⁰⁴ Kitért a háború a pesti cigányok között, *Kis Újság*, XLIII. évf., 177. szám (1930. augusztus 6.), 6. p.

¹⁰⁵ Két pártra szakadtak a pesti cigányok. Az ezer cigány hangversenye körül támadt bonyodalmak miatt lemondott a régi elnök – Bura Károly diktatórikus intézkedései ellen tiltakozik az ellenpárt, *Nemzeti Újság*, XII. évf., 176. szám (1930. augusztus 5.), 9. p.

*Soha semmi kellemetlensége nem volt a búcsúestig, mikor a Magyar Párt elnökének üdvözlésében talált kifogásolni valót a sziguranca egyik embere (amihez Burának semmi köze nem volt), az illető ellen eljárást is indítottak, ami azonban az első jegyzőkönyv felvételével véget is ért. Akkor Burát is kihallgatták, egyik túlbuzgó detektív elvette egy címeres melltűjét, azonban másnap visszaadták s az egész ügyet befejezték.*¹⁰⁶

Az irománynak köszönhetően a rendőrség által biztosított másnapi rendkívüli közgyűlésen sorozatos felzúgolódások közepette, újfent napirendre került a román királyhymnusznak a kérdése. Bura Károly tagadta, hogy himnuszt szerzett volna, csupán egy valcert, amiért még fizetséget sem kapott.¹⁰⁷ Az egyesület újonnan szerződötett jogásza, akit a frankhamisítási múltja miatt ostorozott a sajtó¹⁰⁸ azonnal az elnök védelmére sietett, az asztalra csapva leszögezve, hogy „Csak egy valcer volt!, Egy apró kis valcer! És kényszer alatt csinálta.”¹⁰⁹ Erre a pécsi cigányzenészek küldötte székéről felpattanva ekképpen vágott vissza: „Hát, mikor mi szerb megszállás alatt voltunk? Nekünk is mondták: Jaszem szerbszki! De mink a mellünkre vágunk: Jaszem magyarszki, az anyátok!”¹¹⁰ Az ellenzék egyik nagyhangú képviselője pedig ezt harsogta: „Lejekért tette! Bocskoros zeneszerző!”¹¹¹ Az indulatos tömeg pedig ütemesen rákezdt: „A bocskorosoknak írt indulót!”¹¹² „Menjen Romániába! Terrorista!”¹¹³ Bura Károlyt újfent lemondásra szólította fel dr. Járosi Jenő, majd Ilovszky János éljenzésébe kezdtek a zúgolódók. Az egykori tiszteletbeli elnök szót kért, de Bura Károly leintette és felozlatta a közgyűlést, amit a jelenlévő rendőrkapitány is nyomatékosított. Az elnök a küldöttek

¹⁰⁶ Azzal vádolják a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének elnökét, hogy Nagyváradon román királyhymnuszt szerzett. Viharosnak ígérkezik a budapesti cigányzenészek helyi csoportjának mai közgyűlése, *Új Nemzedék*, XII. évf., 176. szám (1930. augusztus 5.), 7. p.

¹⁰⁷ Felozlatással, érdemleges tanácskozás nélkül ért véget a keddi cigánygyűlés. A vidéki cigányok bizalmatlanságot szavaztak Bura Károly elnöknek – Tovább áll a harc a Bura- és az Ilovszky-párt között, *Magyar Hírlap*, XL. évf., 177. szám (1930. augusztus 6.), 6. p.

¹⁰⁸ Két óra hosszán át tartó veszekedés után Bura Károly elnök felozlatta a cigányzenészek egyesületének mai közgyűlését, amely egyhangú bizalmat szavazott Ilovszky Jánosnak, *Magyar Országos Tudósító*, XII. évf., 176. szám (1930. augusztus 5.), 39. p.

¹⁰⁹ Hiteles beszámoló a cigányparlament viharos üléséről, amelyet a demokrácia mellőzésével hatóságilag kellett felozlatni, *Magyarság*, XI. évf., 177. szám (1930. augusztus 6.), 6. p.

¹¹⁰ Uo., 6. p.

¹¹¹ Botrányba fulladt a cigányzenészek gyűlése. Bura Károly elnök otthagya a gyűlést, mert nem akarták meghallgatni – Bojkottra készülnek a cigányok, *Friss Újság*, XXXV. évf., 177. szám (1930. augusztus 6.), 4. p.

¹¹² Két óra hosszán..., 39. p.

¹¹³ Botrányba fulladt..., 4. p.

között átosonva elhagyta a termet, de a közgyűlés mégis tovább folytatódott és Ilovszky János belekezdhetett szónoklatába. Mindenekelőtt felolvasta a Ferencvárosi Torna Club pályának üzemeltetésért felelős igazgatóság levelét, mellyel igazolta, hogy a „Magyar Nótáünnepen” pontosan 10 963 néző vett jegyet. Továbbá felhívta a figyelmet arra, hogy a rendezvény elszámolását az egyesület nyolc tagja és az ellenőrzésével megbízott állami tisztviselők egyhangúan rendben találták. A hajdani tiszteletbeli elnök szerint a viszálykodás valójában nem is a könyvelés hitelessége miatt robbant ki: „Bura Károly elnök hiúságában volt megbántva és azt kifogásolta, hogy az ő nevét nem szedték nagyobb betűkkel a többi primásénál a plakátokon. Az a Bura Károly, aki Nagyváradon a rendőrprefektusnak díszkötésben vitte fel azt a nótát, amelyet a román király szobrának leleplezése alkalmából írt.”¹¹⁴ A tizenkét fővárosi és az egy tucat vidéki küldött bizalmat szavazott Ilovszky Jánosnak és megállapodtak abban, hogy a cigányzenészek addig bojkottálják a tagdíjfizetést, amíg Bura Károly ül az elnöki székben. Továbbá alázattal kérték a fővárosi törvényhatósági bizottsági tagot, hogy a soron következő közgyűlésen hadd nevezzék ki újfent tiszteletbeli elnöknek.¹¹⁵

A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete billegő székű elnöke nem hagyta szó nélkül az elenne indított lejárató hadjáratot, több fronton kísérelte meg azt visszaverni. Rögvest interjút adott az egyik napilapnak, melyben igyekezett tisztázni a vádakát:

Nem úgy volt az. Nem. Megmondom én az igazat. Meg én. De hát akkor előlről kell kezdenem. Ott hogy a trianoni szerződés ott talált engem. Nagyváradon. Mit csináljak élni kell, ha már vagyunk. Kell. Ezért kellett román állampolgárrá lennem. Hát egyszer csak mi történt? Jött Mária királyné Nagyváradra. Nagy ünneppel fogadták. Hát hogyne. A királynét! Szóltak nekem is: te muzsikálsz, Károly, hát tégy ki magadért. Na most mit csináljak? Valami eredeti dolgot kellett produkálnom. De mit? Itt volt a nagy bökkenő. Mert román muzsikát nem tudok írni. Nincs a véremben. Mint ahogy nincsenek ezek a modern dzsesszek sem. Magyar nótára még csak gondolni sem lehetett. Hát mit csináltam volna? Nem. Egy francia valcert komponáltam, ki könnyű keringőt. Egész rövid volt. Éppen, hogy éppen. Mosoiu tábornok adta át a kompozíciót a királynénak, a kottáját. A rendőrprefektus meg megparancsolta: játsszam el. [...] Hát ennyi volt az egész. Ezt cifrázzák, nyomorgatják, növesztik, az az a nagy ügy. Egy valcer. [...] Magyarországra vágytam. No volt is ott egy búcsúeste a tiszteletemre. Magyar meg kuruc nótákat muzsikáltam és utána ezért hadbíróság,

¹¹⁴ Két óra hosszán..., 40. p.

¹¹⁵ Uo., 41. p.

letartóztatás, egyhónapos herce-hurca, huza-vona, amíg végre haza tudtam jönni."¹¹⁶

Becsülete védelmében Bura Károly bevetette a *Magyar Cigányzenészek Lapját* is, amelyben leközzöltette a *Nagyváradi Estilap* vonatkozó cikkét, ami „kerin-gőként” említette szerzeményét. Továbbá több mérvadó nagyváradi magyar nyilatkozatát megjelentette a lap hasábjain; a Magyar Párt helyi tagozatának hajdani és mostani vezetőjének, valamint egy országgyűlési képviselőnek. A tanúságtevők határozottan kiálltak a cigányprímás feddhetetlen magyarsága mellett és arról is tudósítottak, hogy dr. Járosi Jenő vizslató levelei útján már hónapok óta nyomoz Bura Károly nagyváradi múltja után.¹¹⁷

„Baroraj” vagy a „cigányok basája”?

A Belügyminisztérium dr. Járosi Jenő beadványára¹¹⁸ a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületén belüli zűrzavar megfékezésére hatósági biztost rendelt ki. A tisztviselő feladatául azt szánták, hogy összehívjon egy közgyűlést, melyen végérvényesen dűlőre jutnak a cigánymuzsikusok az elnök személyét és a tisztikar összetételét illetően. Az áldatlan állapotokat csak tovább súlyosbította, hogy Ilovszky János becsületsértés miatt perrel fenyegette a cigányprímást.¹¹⁹ Egyúttal a pécsi helyi csoport vezetője leszögezte, hogy nemcsak a tagdíjak befizetését, hanem minden kapcsolatot beszüntetnek a központtal, amíg Bura Károly vezetői tisztséget tölt be.¹²⁰ Az elnök körül teljesen elfogyott a levegő, ezért felkereste az egykori tiszteletbeli elnököt lakásán és két nyilatkozatot nyújtott át neki. Az egyikben bocsánatért esedezett a rágalmakért és alaptalan vádakért majd kérte, hogy a jövőben is karolja fel a cigányzenészeket. A másikban pedig leszögezte, hogy lemond tisztségéről, amit majd a hatósági biztos által vezetett közgyűlésen kíván a nyilvánosság

¹¹⁶ Nem himnuszt, csak valcert komponált Mária királynénak Bura Károly, *Az Este*, XXI. évf., 177. szám (1930. augusztus 6.), 11. p.

¹¹⁷ Milyen nótát szerzett Bura Károly Mária román királynőnek? Nyilatkozzanak a nagyváradi magyarság képviselői, *Magyar Cigányzenészek Lapja*, VII. évf., 7. szám (1930. augusztus 20.), 3–4. p.

¹¹⁸ Miniszteri biztos vezeti a cigányzenészek pénteki közgyűlését, *Magyar Országos Tudósító*, XII. évf., 188. szám (1930. augusztus 31.), 47. p.

¹¹⁹ Hatósági biztost kap a cigányzenészek egyesülete. Pörök indulnak meg a még mindig tartó cigányháborúság nyomán, *Új Nemzedék*, XII. évf., 179. szám (1930. augusztus 8.), 3. p.

¹²⁰ Tisztújító közgyűlést tartottak a pécsi cigányzenészek, *Dunántúl*, XX. évf., 184. szám (1930. augusztus 14.), 5. p.

előtt megtenni.¹²¹ A sajtó a több hetes folyamatos tudósítás után, az úgynevezett „cigányháború” záró akkordjaként azonnal beharangozta a kegyvesztett cigányprímás lemondását.¹²² Azonban a napilapokban másnap váratlan fordulattal kellett szembesülniük az olvasóknak. Néhány órával a nyilatkozatok átadását követően Bura Károly sürgönyt küldött Ilovszky Jánosnak, melyben visszavonta lemondását.¹²³ A levelet a cigányprímás a *Magyar Cigányzenészek Lapjában* is nyilvánosságra hozta, melyben leszögezte, hogy minden kapcsolatot meg kíván szüntetni Ilovszky Jánossal és csatlósaival. Egyúttal tagadta, hogy az említett nyilatkozatokat ő vetette volna papírra és hangsúlyozta; azt kizárólag megroppant egészsége miatt írta alá:

Amikor tegnap a keresztényi elintézésre való hivatkozással felkért engem, hogy keressem fel, az Országos Cigányzenészek Egyesülete és Ön között felmerült vitás kérdések elintézése céljából, nem szívesen bár, – de elmentem az Ön lakására. Én nem játszottam a közügyek terén másként, mint zenei tudásommal és abszolút magyar nemzeti akarattal. Ennek a jelében elmentem Önhöz és bár neves professzorom tanácsára minden szívre ható izgalomtól tartózkodnom kellett volna, megtettem Önnek a kívánságára, hogy tárgyalást folytassak Önnel. Csodálatos, hogy egy nap elmúltával úgy érzem, hogy idegeim teljes birtokában vagyok és ezt Önnek köszönhetem elsősorban. Önnek köszönhetem azért, mert ma, amikor megkaptam az Ön által írt és általam aláíratott nyilatkozatot, attól idegeim megnyugodtak, szívverésem nyugodtabb lett s megállapíthatom, hogy amit kimerültségemben a köz iránt érzett lelkem sugallatára aláírtam, azt vissza kell vonnom. Aláírásomat semmisnek kell kijelentenem.¹²⁴

A Belügyminisztérium által kirendelt hatósági biztos augusztus 22-re rendkívüli közgyűlést hirdetett meg a cigányzenészek képviselőinek. Az ülés zavartalan lefolyását a rendőrség biztosította, sőt az illetékes rendőrkapitány és rendőrfelügyelő is személyesen megjelent. A sajtó munkatársai a hátsó sorokban tolongtak kiéhezve a „cigányháború” legújabb koncaira. A miniszteri biztos elsőként Bura Károlynak adta meg a szót, aki ismételten követelte,

¹²¹ Bura Károly lemondott a Magyar Cigányzenészek Egyesületének elnökségéről és teljes elégtételt szolgáltatott Ilovszky Jánosnak, *Magyar Országos Tudósító*, XII. évf., 183. szám (1930. augusztus 13.), 144. p.

¹²² Bura Károly lemondott a cigányzenészek egyesületének elnöki tiszteréről – vége a cigányháborúnak, *Pesti Napló*, LXXXI. évf., 184. szám (1930. augusztus 14.), 12. p.

¹²³ Bura Károly visszavonta lemondását a cigányzenészek elnökségéről, *Magyar Hírlap*, XL. évf., 185. szám (1930. augusztus 15.), 9. p.

¹²⁴ Bura Károly nem mondott le. Az elnök levele Ilovszky János volt tb. Elnökhöz, *Magyar Cigányzenészek Lapja*, VII. évf., 7. szám (1930. augusztus 20.), 2. p.

hogy a „Magyar Nótaünnep” főszervezője számoljon el az egyesülettől felvett összeggel. Majd Ilovszky János kezdhetett bele védőbeszédébe, melyben kifejtette, hogy a rendezvény után meghurcolták és nem adtak neki lehetőséget arra, hogy tisztázza magát. Igaza bizonyítékeként az asztalra csapta azt az aktaköteget, ami a rongyosra ellenőrzött elszámolást tartalmazta. Egyúttal felhívta a figyelmet arra, hogy az egyesület által folyósított kölcsönt már hónapokkal ezelőtt Bura Károly nevére lekötötték a bankban. Végezetül hangot adott felháborodásának és elmarasztalta a cigányprímást az őt ért támadások miatt: „Ingujjban dolgoztam itt a cigányokért egy hónapon keresztül és jótékony kezemet kövel és sárral dobálták meg, pedig Szent István napján meg akartuk rendezni a második nótaünnepet, amelyen minden külföldi részt vett volna és tulajdonképpen a második nótaünnep biztosította volna az erkölcsi sikeren fölül a komoly anyagi sikert is.”¹²⁵ A széksorokat gyarapító cigányzenészek nem hagyták szó nélkül Ilovszky János szónoklatát, Bura Károlynak felrótták sérelmeiket, követelték leváltását, valamint az egész „cigányháború” kirobantásáért őt tették felelőssé: „Mindezt azért tette, hogy ha majd Ilovszky János otthagyja az egyesületet, és mint »baroraj« nem lesz köztünk, akkor Bura lehet a cigányok basája.”¹²⁶ A közgyűlést vezénylő hatósági biztos a hallottak fényében bizalmatlansági szavazást rendelt el. Aki továbbra is támogatta Bura Károlyt, annak a cigányprímás nevét kellett feltüntetnie a lapon. Viszont aki megvonta bizodalmitól, annak az új elnökjelölt, Banda Marci nevét kellett a papírra vésnie. A szavazást fölényesen Banda Marci nyerte meg huszonnyolc szavazatával, Bura Károly tizenkilencével szemben. Ezt követően a cigányprímás azonnal elhagyta a helyiséget és Banda Marcit kikiáltották a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének az elnökévé. Az újdonsült elnök pedig ünnepélyesen felkérte Ilovszky Jánost tiszteletbeli elnöknek, valamint az egylet jogászának dr. Járosi Jenőt.¹²⁷

A Magyarországi Cigányzenészek Országos Egyesülete trónfosztott elnöke nem tudott belenyugodni vereségébe, kitartóan tüzelte a hozzá hú cigányzenészeket az egyesület ellen.¹²⁸ Miután belátta, hogy székét nem tudja visszaszerezni megalapította a Magyar Cigányzenészek Országos Betegségélyező és Önségélyező Egyesületét. Az ellenszervezet nem rendelkezett hivatalos, a Belügyminisztérium által jóváhagyott alapszabállyal, illetve bejegyzéssel, de ez nem tántorította el Bura Károlyt attól, hogy sietősen megkezdje a tagok toborzását. Nagyvonalú ígéretekkel próbálta egyesületébe csalogatni a cigánymuzikusokat. A néhány pengős havi tagdíj ellenében betegség és a

¹²⁵ A cigányzenészek kibuktatták Bura Károlyt az elnöki székéből, *Magyar Országos Tudósító*, XII. évf., 189. szám (1930. augusztus 22.), 56. p.

¹²⁶ Uo., 57. p.

¹²⁷ Uo., 56–57. p.

¹²⁸ Rend és csend legyen! [dr. Járosi Jenő], *Magyar Cigányzenészek Lapja*, VII. évf., 8. szám (1930. szeptember 20.), 1–2. p.; Ismét szédítenek, *Magyar Cigányzenészek Lapja*, VII. évf., 9. szám (1930. október 20.), 2. p.

„bandanélküliség” esetén heti öt-tizenöt pengős segélyt folyósított volna az egyesület pénztára nyolc héten keresztül. Továbbá húsz éves tagság esetén több mint negyven, míg harmincöt éves tagság esetén közel havi kétszázharminc pengő nyugdíjat helyezett kilátásba. A cigányprímás kezdeményezése végül elsorvadt, mivel sem a minisztérium sem a cigányzenészek érdemi támogatását nem nyerte el.¹²⁹

Magyar kormányzó, olasz Duce, vatikáni pápa, amerikai elnök

Bura Károly, ahogy fiatalon bátorkodott nótákat írni Ferenc Ferdinánd trónörökösnek és IV. Károly magyar királynak úgy ebben az időszakban sem hagyott fel e szokásával. Elnöksége fénykorában, Horthy Miklósnak Magyarország kormányzójának és feleségének írt nótákat, valamint a pár kerti fogadásain rendszeresen fellépett. A kormányzónak a „Horthy-indulót” szerezte, míg hitvesének az „Üzenet” című irredenta dalt.¹³⁰ Miután a cigányprímást letaszították trónusáról még inkább belelendült, hogy magas állami és egyházi vezetők kegyét keresse műveivel. Ettől még az sem tántorította el, hogy a román királynak szerzett valcerére rendesen ráfizetett. Magasra tette a mércét, Herbert Hoovernek, az Egyesült Államok elnökének megírta az olykor „Hoover-indulóként” emlegetett „United States March” című szerzeményét melynek kottáját piros selyemkötésben postázta a tengerentúlra.¹³¹ Bura Károlynak több havi várakozás után a következő szűk, főkonzuli válaszelevéllel kellett beérnie: „Az amerikai külügyminisztérium aziránt utasított, hogy az ön által szerzett és az Egyesült Államok elnökének ajánlott »United States March« című induló megküldéséért, az Elnök úr őszinte köszönetének és elismerésének adják kifejezését az ön által tanúsított figyelemért.”¹³² A rövid válasz nem szegte kedvét, a küldeményt bekeretezve büszkén lakásának előkelő helyén a falra akasztotta.¹³³ Az Újvilág után közelebbi célpontot szemelt ki magának, az olasz csizma teljhatalmú urát, Benito Mussolininét. E lépése nem előzmény nélküli ugyanis nem sokkal korábban szerezte az „Olasz-magyar barátság indulót”, amivel nagy sikert aratott itthon.¹³⁴ A Ducénak elküldte

¹²⁹ Bura Károly a cigányság ellen. Pitykegombhoz dolmány kerestetik!, *Magyar Cigányzenészek Lapja*, VII. évf., 10–12. szám (1930 december 24.), 3–4. p.; Új egyesületet alakítottak a cigányok, ahol betegpénzt és nyugdíjat ígérnek, *Ujság*, VI. évf., 224. szám (1930. október 3.), 2. p.

¹³⁰ A kormányzó tiszteletére Bura Károly indulót szerzett, *Magyar Országos Tudósító*, XII. évf., 114. szám (1930. május 21.), 98. p.; Nem himnusz..., 11. p.

¹³¹ Hoover indulót szerzett és elküldte az amerikai elnöknek a cigányok elnöke, *Pesti Napló*, LXXXI. évf., 282. szám (1930. december 12.), 7. p.

¹³² Hoover elnök megköszönte a neki felajánlott indulót Bura Károlynak, *Budapesti Hírlap*, LI. évf., 98. sz. (1931. május 1.), 8. p.

¹³³ Amerika elnöke köszönetet mond a cigányok elnökének, *Pesti Napló*, LXXXII. évf., 105. szám (1931. május 10.), 18. p.

¹³⁴ Bura Károly indulót küldött Mussolininek, *Budapesti Hírlap*, LI. évf., 141. szám (1931. június 25.), 12. p.

a tiszteletére szerzett „Marcia Mussolini” című művét, ami Magyarországon „Mussolini-indulóként” vált közismertté, egyúttal kérte, hogy hadd játssza el neki személyesen Rómában a darabot. A vezér kedvezően fogadta a cigányprímás kérelmét, az olasz külügyminisztériumon keresztül megüzente, hogy a tiszteletére rendezett jubileumi ünnepségeken előadhatja.¹³⁵ Az utazást Bura Károly egybekötötte azzal, hogy meghallgatást kért a pápánál, akinek szintén kereste a kegyeit művével. Mécs László premontrei szerzetes, költő szövegezte meg a pápának ajánlott fohászt és a cigányprímás zenésítette meg. A Vatikánba szánt szerzeményt fehér selyembe kötötte, ami a fohász latin nyelvű fordítását is tartalmazta, fedlapján ékes betűkkel a következő sort lehetett olvasni: „Patri Sanctissimo Nostro Glorificissime Regnanti Papae Pio Summa catholica reverentia, Carolus Bura.”¹³⁶

Tátongó hasadék a falon

A cigányprímás 1934 januárjában, esténként egy előkelő budai étteremben játszott a vacsorázó vendégek elragadtatására. Az egyik este, amikor már alkonyodott, a megszokottakhoz híven a fellépésére készülődött, majd a Magyar Nemzeti Múzeumtól néhány sarokra, a Kőfaragó utca 5. szám alatt található nagypolgári lakásának ajtajában mit sem sejtve fordította el a kulcsot.¹³⁷ Amikor hazaért sértetlen ajtajának, olajozottan forduló zárát kinyitotta, alig akart hinni a szemének, otthonát feldúltan találta. Miután ráeszmélt arra, hogy kifosztották, újabb meglepő fordulattal kellett szembesülnie; egyik szobájának falán egy méretes nyílást fedezett fel. A betörők nyolcezer pengő értékben ékszert és kétezer pengő készpénzt vittek el.¹³⁸ A rendőrség hatalmas lendülettel kezdte felgöngyölíteni a szálakat, melynek eredményeképpen egy hét leforgása alatt kézre kerítették a rablócsapat fejét. Amikor a detektívek az utcán megszólították csak annyit mondott: „szóval, lebuktam”. Ahogy kimondta, hirtelen rátámadt a nyomozókra, akik végül szerencsésen leteperték és elvették a ruhája alatt rejtőző revolverét. A hosszas kihallgatás során fény derült az ellopott ékszerek rejtekére, a tettestársaira, a korábbi bűncselekményeikre valamint az elkövetés rafinált módjára. A bűnbanda négy tagot számlált; két

¹³⁵ Mussolini a jubileumi ünnepségeken meghallgatja Bura Károly cigányprímás magyar nótáit, *Budapesti Hírlap*, LII. évf., 99. szám (1932. május 5.), 11. p.

¹³⁶ Bura Károly magyar fohásza a pápához, *Budapesti Hírlap*, LII. évf., 195. szám (1932. szeptember 1.), 7. p.; TÓTH Krisztina – TUSOR Péter: *Inventarium Vaticanum I. A Budapesti Apostoli Nunciatura levéltára (1920–1939)*, MTA-PPKE Lendület Egyháztörténeti Kutatócsoport, Budapest-Róma, 2016, 225. p.

¹³⁷ Nem Bura Károly, hanem Bura Sándor muzsikál zenekarával Monte-Carlóban, *Nemzeti Újság*, XVI. évf., 22. szám (1934. január 28.), 16. p.

¹³⁸ Kirabolták Bura Károly cigányprímás lakását, *Erdélyi Lapok*, III. évf., 19. szám (1934. január 26.), 5. p.

kereskedősegédet, egy kádársegédet és egy bútorfényező. Olyan tehetős emberek üzleteit, vagy otthonát szemelték ki, amelyek mellett kiadó helyiségek voltak. Ártatlan bérlőként jelentkeztek, majd éjjel kibontották a falat és úgy jutottak hozzá az értékekhez. Így fosztották ki a Német és Lukács szűcsüzlet széfjét, melyből majdnem ötezer pengőt vittek el. A Masztig szűcsüzletbe ugyanezzel a trükkel jutottak be, azonban ott készpénzt nem találtak, ezért a drága szőrméket vitték magukkal. Bura Károly otthonába szintén így jutottak be, a mellette levő lakást kibérelték és átvették a falat.¹³⁹ A gazdag cigányprímás kirablása nagy dobásnak ígérkezett, de végül a vesztüket hozta. A budapesti ítéletábra fegyházat, vagy börtönbüntetést rótt ki rájuk annak megfelelően, hogy ki milyen korábbi bűncselekményben vett részt.¹⁴⁰ A fegyencek a jegyzőkönyvezett vallomásaikban egy cigány táncosnőt is bemártottak, állításuk szerint ő adta a fülest Bura Károly lakásának a feltöréséhez, amiért jelentős összeggel jutalmazták a lopott zsákmányból. A törvényszék előtt a táncosnő nem volt ismeretlen, korábban már büntették lopásért és orvagdalságért.¹⁴¹ Most mindent tagadott, az elítéltek pedig visszavonták vallomásuk vonatkozó sorait, melyre a bíró legyintve csak ennyit jegyzett meg: „Milyen lovagok lettek maguk egyszerre, hogy mentik ezt az asszonyt.”¹⁴² A bűnrészességgel vádolt nő végül szabadon távozható, mert a bíró bizonyíték hiányában elengedte a vádat: „Alapos a feltevés, hogy ennek a rovott múltú nőnek csakugyan szerepe volt a cigányprímás lakásában elkövetett betörésben, de a betyárgavalléria megmentette őt, mert bizonyítékok hiányában kénytelen a vádat elejteni vele szemben.”¹⁴³

Sztrájkolók és sztrájkőrök

Épphogy elfogták a tolvajokat és visszakerültek gazdájukhoz az ellopott ékszerek, Bura Károly újabb bonyodalomba keveredett. Az egész fővárosi cigányzenész társadalmat felrázta a Magyar Rádióhoz az azon bejelentése, hogy dr. Spur Endre ügyvédet, nyugalmazott törvényszéki bírót, zenekritikust a

¹³⁹ Elfogott betörők, *Magyar Országos Tudósító*, XVI. évf., 27. szám (1934. február 3.), 34. p.; Elfogták Bura Károly cigányprímás lakásának fosztogatóit, *Keleti Újság*, XVII. évf., 27. szám (1934. február 4.), 11. p.; Betörővéért fogtak az utcán a detektívek. Bura Károly cigányprímás ellopott ékszerei is megkerültek, *Magyarország*, XLI. évf., 27. szám (1934. február 4.), 11. p.

¹⁴⁰ Bura Károly betörői a tábla előtt, 8 *Órai Újság*, XX. évf., 185. szám (1934. augusztus 17.), 6. p.

¹⁴¹ Táncosnő a vádlottak padján, *Magyar Országos Tudósító*, XVI. évf., 285. szám (1934. december 18.), 157. p.

¹⁴² Uo., 157. p.

¹⁴³ „Megmentette a betyárgavalléria a szép táncosnőt” Bura Károly betörői a rendőrségen megvádolták Sándor Vilmát, a bíróság előtt kijelentették, hogy – nem ismerik – Az ügyészség elejtette a vádat, *Magyarország*, XLI. évf., 286. szám (1934. december 19.), 16. p.

cigányzenészeket közvetítő műsorok ellenőrzésével bízták meg. Feladatául azt szánták, hogy meghatározza azokat a nótákat, amiket a cigányzenekarok húzhatnak, továbbá játéuk színvonalát és stílusát vesse alá az általa meghatározott elvárásoknak. A cigánymuzsikuskok azonnal hangot adtak felháborodásuknak, az ügyvédet „cigánycenzorként”, „rádió vajdaként”, vagy „civil vajdaként” emlegették és gyorsan szárnyra kapott egy gunyoros szójáték is: „Spurnak spurja sincs a cigányzenéről.”¹⁴⁴ Elfogadhatatlannak tartották, hogy egy nem cigányzenész döntsön a játéukról, melyről ekképpen nyilatkozott az egyik cigányzenész a sajtóban: „Mi háromszáz éve nótázunk és most jön ő és minket akar tanítani játszani. Hát álljon ő a mikrofon elé, ha jobban tud, mint mi, akik hírnevet szereztünk világszerte a magyar népi zenének.”¹⁴⁵ Egy másik napilapban a felbolydulás okáról Bura Károlyt szintén megkérdezték: „Végtére is, századokon keresztül vizsgáztunk mi abból, hogyan kell magyar nótát játszani! Minek nekünk civil-vajda? Szombaton behívtak minket a stúdióba, hogy hallgassuk meg Spurt. Hát mi meghallgattuk... Olyasmifélet mondott, hogy a mostani nóták, amelyeket játszunk, úri nóták és nem igazi magyar nóták. Azt is mondta, hogy ezentúl, mielőtt a szereplésünk kezdődne, egy órával előbb be kell mennünk a stúdióba, ahol felülvizsgálja: mit játszunk és milyen stílusban.”¹⁴⁶ A sértett cigányzenészek Magyar Imre vezényletével mozgalmat indítottak a rádió döntése ellen. A két fél ugyan leült egy asztalhoz, hogy elsimítsák az ellentéteket, de úgy álltak föl, hogy a viszály csak tovább fokozódott. Magyar Imre a kudarcba fulladt tárgyalást látva kihátrált a Magyar Rádió elleni szerveződésből és elhatárolódott mindenféle tüntetéstől.¹⁴⁷ Bura Károly kapott az alkalmon, a vezető nélkül maradt tömeg élére állt és határozott lépésekre szánta el magát. A cigányprímásokat azonnal értekezletre hívta össze az egyik kávéházba, majd javaslatára, közfelkiáltással megalapították a Budapesti Cigányzenészek Egyesületét.¹⁴⁸ Bura Károly a szervezet nevében ultimátumot nyújtott át a Magyar Rádió vezetőségének, amelyben kilátásba helyezte, hogy sztrájkba lépnek, amennyiben figyelmen kívül hagyják követeléseiket:

Álláspontunk, hogy zenei felfogásunkat és előadásunkat illetően semminemű változtatást vagy újabb felfogást elfogadni hajlandók nem vagyunk. Változatlan. Nem vagyunk hajlandók stúdióbeli előadásaink alkalmával senkinek karmesteri vagy ehhez hasonló

¹⁴⁴ Sztrájkba lépnek a cigányprímások – ha a rádió nem teljesíti követelésüket, *Pesti Napló*, LXXXV. évf., 46. szám (1934. február 27.), 9. p.

¹⁴⁵ Uo., 9. p.

¹⁴⁶ Kitért a cigányháború „a rádió-vajda” kinevezése miatt, *Új Nemzedék*, XVI. évf., 47. szám (1934. február 28.), 7. p.

¹⁴⁷ Sztrájkba lépnek a cigányprímások – ha a rádió nem teljesíti követelésüket, *Pesti Napló*, LXXXV. évf., 46. szám (1934. február 27.), 9. p.

¹⁴⁸ Cigánylázadás a rádió ellen, *Az Est*, XXV. évf., 47. szám (1934. február 28.), 7. p.

tevékenységét elfogadni, mert ez végeredményben azt jelentené, hogy évszázadokon át megőrzött jellegzetes sajátosságainkból bennünket kivetkőztetnétek és ránk olyan előadási módot erőszakolnának, amely idegen testünktől és lelkünktől és amely nemcsak elfénytelenedését, hanem, de teljes pusztulását is jelentené az általunk ápolts és a legvadabb elnyomatások korszakaiban is fenntartott magyar népdalkincsnek. Ez az elhatározásunk szilárd és inkább lemondunk a rádió közvetítéséről, semhogy kontárkezekbe kerüljünk és ezzel elveszítsük mindazt, amit három évszázad alatt hírnévben és elismerésben úgy magunkat, mint a magyar nemzetnek szereztünk. [...] Amennyiben a tekintetes igazgatóság a kötött előzetes műsor betérjesztéséhez ragaszkodik és felülbírálását valakire rábízni óhajtaná kérjük, hogy ezt a Magyar Rádió a magyar cigányzenészség és a magyar nóta megbecsülése érdekében magyar nevű intézőre bízsa, nehogy a magyar nemzeti jelleg csorbát szenvedjen. Kérjük, hogy előterjesztésünkre három napon belül válaszolni szíveskedjék, mert mi is megfontolni szeretnénk, hogy a terbe vett és káros újítások bevezetése esetén óhajtunk-e továbbra is szerepelni a mikrofon előtt vagy sem.¹⁴⁹

A kiáltványban nem csak a magyar nóta és a cigányzenészség becsületének a védelmében szálltak síkra, hanem szóvá tették azt is, hogy elégedetlenek a Magyar Rádió által fizetett honoráriumokkal. Szinte kivétel nélkül a kávéházi közvetítések után a cigányzenekarok húsz pengőt kaptak fizetségként, míg stúdióközvetítés esetén nyolcvan pengőt. Egyedül Magyar Imrének és bandájának adtak a vendéglátóhelyi közvetítés után nyolcvan és a rádióban való fellépésért százhatvan pengőt. Az imént említettekre hivatkozva a cigánymuzsikusok követelték, hogy a Magyar Rádió vezetősége nekik is adja meg azt a summát, amit a példaként felhozott cigányprímásnak és zenekarának.¹⁵⁰ Magyar Imre, aki nem írta alá az ultimátumot, a sajtónak azt nyilatkozta, hogy az egész sztrájk háttérében az húzódik, hogy Bura Károly és kartásai irigylük tőle busás tiszteletdíját. Bura Károly pedig azzal vádolta a cigányprímást, hogy titokban szövetségre lépett a rádió igazgatóságával és azokat a cigánymuzsikusokat, akik továbbra is játszottak a rádiónak, egyenesen „kültelki cigányoknak” bélyegezte.¹⁵¹ A két cigányprímás között mély szakadék keletkezett, ami a cigányzenész társadalmat is megosztotta. Magyar Imre mögé sorakoztak, az úgynevezett „sztrájktrőrök”, akik a Magyar Rádió

¹⁴⁹ Sztrájkba lépnek a cigányprímások – ha a rádió nem teljesíti követelésüket, *Pesti Napló*, LXXXV. évf., 46. szám (1934. február 27.), 9. p.

¹⁵⁰ Kitért a cigányháború „a rádió-vajda” kinevezése miatt, *Új Nemzedék*, XVI. évf., 47. szám (1934. február 28.), 7. p.

¹⁵¹ A cigányzenészek harca a rádióval és egymással. Mit mond Bura Károly és Magyar Imre a „cigánycenzor” ügyről, *Magyar Hírlap*, XLIV. évf., 47. szám (1934. február 28.), 6. p.

előírásainak készek voltak magukat alávetni. Bura Károly köré tömörültek a sztrájkolók, akik megtagadták a zenélést a szóban forgó feltételek mellett.¹⁵²

A Magyar Rádió munkatársai mereven elutasították a Budapesti Cigányzenészek Egyesületének az ultimátumát, arra hivatkozva, hogy az egyletnek nincs belügyminisztériumi engedélye. Azt is leszögezték, hogy hidegen hagyja őket a cigányzenészek sztrájkjal való fenyegetőzése, sőt attól sem esnek kétségbe, ha törölni kell őket a műsorról.¹⁵³ Egyúttal ellentmondást nem tűrően papírra vetették, hogy nem hajlandók engedni a tervezett intézkedésből. Egyrészt azért, mert a cigányzenészek változó minőségű játéka nem tűrhető tovább a rádióban, másrészt, ha az előírásokat példának okáért az Operaház és a Filharmónia Társaság művészei be tudják tartani, akkor a cigányzenekaroktól éppúgy elvárható.¹⁵⁴ A Magyar Rádió kedvezőtlen válasza miatt Bura Károly újfent gyűlést hívott össze és a sztrájkra szólította fel a cigányprímásokat és a zenekari tagokat egyaránt, melynek eredményeképpen Magyar Imre kivételével a cigányzenészek bojkottálták a rádiós szerepléseket.¹⁵⁵ A sztrájkolók vezetője izzó hangulatú gyűléseket szervezett, szónoklataival lelkesítette a forrongó híveit, de elszánt terveinek a végét jelentette romló egészségi állapota, ami ágyba kényszerítette.¹⁵⁶ Otthonában az egyik napilap a beteg cigányprímást felkereste, melynek keserűen a következőket nyilatkozta a sztrájkról: „Az egész cigányháborúság azzal kezdődött, hogy kedves sógorom Magyar Imre beugratott bennünket. Hiszen nem csak a Spur miatt van minden. A gázi miatt! Éveken át húsz pengőért játszottunk a rádióban. Ezt pedig már ne kívánják tőlünk. [...] Bolonddá tesznek bennünket! Hát azért vagyunk, hogy a buta cigányt bolonddá tegyék? Azért? Mit gondolnak mi rólunk? [...] Azért mert mi cigányok vagyunk, azt hiszik, nekünk: kuss! A görcs álljon már az egész veszekedésbe! Erre a Spurra sincs szükség!”¹⁵⁷ A Magyar Rádió nyomást gyakorolt a sztrájkoló cigányzenészekre, azzal hogy felszólította a kávéházakat arra, hogy ne foglalkoztassanak olyan cigánymuzsikusokat, akik ellene ágnak. Részben az imént említettek miatt a felek rövidesen megállapodást kötöttek és végleg elhallgattak a „cigányháború” lövegei.¹⁵⁸

¹⁵² Cigánylázadás a rádió ellen, *Az Est*, XXV. évf., 47. szám (1934. február 28.), 7. p.

¹⁵³ Uo., 7. p.

¹⁵⁴ A rádió válaszolt a cigányprímások ultimátumára, de a cigányok állják a harcot, *Pesti Napló*, LXXXV. évf., 47. szám (1934. február 28.), 10. p.

¹⁵⁵ Kitért a háború a cigányprímások és a rádió között, *Pesti Napló*, LXXXV. évf., 49. szám (1934. március 2.), 6. p.

¹⁵⁶ Kell a cigányzene, de szükség van a Rádió rendszabályaira is. Már külföldi visszhangja is van a cigányháborúnak, amelybe Bura Károly már belebetegedett, *Nemzeti Újság*, XVI. évf., 52. szám (1934. március 4.), 5. p.; A cigányprímások elkeseredett gyűlése a rádió vezetősége ellen, *Kis Újság*, XLVII. évf., 52. szám (1934. március 6.), 6. p.; Áll a cigányháború, *Magyarság*, XV. évf., 52. szám (1934. március 6.), 6. p.

¹⁵⁷ „A görcs álljon már az egész veszekedésbe!” Beszélgetés Bura Károly cigányprímással, akit beteggé tett a rádióháború, *Az Est*, XXV. évf., 53. szám (1934. március 7.), 7. p.

¹⁵⁸ HAJNÁCSKY: *Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete...*, 47–48. p.

Hirtelen a szívéhez kapott

Bura Károly már évek óta szívfájdalomra panaszkodott, egyes híresztelések szerint súlyosbodó aortatágulatban,¹⁵⁹ míg más források szerint előrehaladott szívütőér elmeszedésben szenvedett.¹⁶⁰ A cigányprímás egészségét hosszú ideje, aggódva figyelemmel kísérte orvosa, rokonai és barátai egyaránt.¹⁶¹ Az első tünetek felesége elhunytakor jelentkeztek,¹⁶² a „Magyar Nótaünnep” körül kirobbant botrány és elnöki székének elvesztése során fellépő szívbánalmairól még a *Magyar Cigányzenészek Lapjában* is írt. A Magyar Rádió elleni sztrájk izgalmi sem kedveztek egészségének, ágyának esett, de talpra állt és ugyanazzal a lendülettel élte tovább életét, mint az elmúlt évtizedekben. 1934. június 1-én délután, öt órakor egy előkelő budai étterem kerthelyiségében gyakorolt zenekarával, amikor váratlanul megszólalt, hogy „nem jól érzem magam, fiuk” és hirtelen a szívéhez kapott.¹⁶³ A próbát azonnal berekesztette és hazament, ahonnan rögtön telefonált orvosának. A doktor látva, hogy állapota válságos, taxiba ültette és bevitte a Magyar Királyi Államvasutak kórházába.¹⁶⁴ Az ügyeletes orvos lehetőségeihez mérten mindent megtett, hogy életben tartsa Bura Károlyt. Beavatkozásai sikertelennek bizonyultak, a cigányprímás éjjel tizenegy óra tájban hunyt el.¹⁶⁵

Másnap öccse, Bura Sándor felbontotta az elhunyt végrendeletét, melyből kiderült, hogy jelentősebb vagyon nem maradt utána. Elhúzódó betegsége nem csak szervezetét emésztette fel, hanem a megtakarításait is. Bura Károly végakarátának első sorában azt kérte, hogy felesége mellé temessék, és a sírkőre azt véssék: „Annuska, itt vagyok én is”. Ezt követően tért rá testvéreire, Sándorra hagyta Amati-hegedűjét, ami a hagyomány szerint mindig a legidősebb prímást illette a családjukban. Gézára testálta Ferdinánd bolgár cártól kapott aranykoronás kezelőgombjait, Lászlóra pedig ékszereit és arany ajándéktárgyait.¹⁶⁶ Végrendeletének utolsó bekezdésében lakását és emléktárgyait egy nemes célra ajánlotta fel: „Lakásomat, amely életem emlékeit gyűjti magában, egy esetleg megalakítandó cigánymúzeum részére hagyományozom,

¹⁵⁹ Bura Károly cigányprímás váratlanul meghalt, *Magyar Hírlap*, XLIV. évf., 122. szám (1934. június 7.), 5. p.

¹⁶⁰ Az éjszaka hirtelen meghalt Bura Károly, a híres cigányprímás, *Pesti Napló*, LXXXV. évf., 122. szám (1934. június 2.), 8. p.

¹⁶¹ Hétfőn délután temetik Bura Károlyt a Kerepesi temetőben elhunyt felesége, Radics Anna mellé, *Budapesti Hírlap*, LIV. évf., 123. szám (1934. június 3.), 10. p.

¹⁶² Bura Károly cigányprímás váratlanul meghalt..., 5. p.

¹⁶³ Bura Károly halála, *Kis Újság*, XLVII. évf., 123. szám (1934. június 3.), 6. p.; Meghalt Bura Károly cigányprímás, *Budapesti Hírlap*, LIV. évf., 122. szám (1934. június 2.), 5. p.

¹⁶⁴ Az éjszaka hirtelen meghalt Bura Károly..., 8. p.

¹⁶⁵ Meghalt Bura Károly cigányprímás, *Budapesti Hírlap*, LIV. évf., 122. szám (1934. június 2.), 5. p.

¹⁶⁶ Bura Károly végrendelete. Szegényen halt meg a cigányvajda, akiről azt hitték, hogy dúsgazdag, *Pesti Napló*, LXXXV. évf., 123. szám (1934. június 3.), 6. p.

mert halálommal is a cigányzenészség ügyét akarom szolgálni, mint ahogyan egész életemben is csak azt szolgáltam.”¹⁶⁷ Bura Sándor 1935-ben adta át testvére hagyatékát a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Osztálynak.¹⁶⁸

A nekrológok elárasztották a napilapok hasábjait, melyek nem győzték magasztalni az elhunytat. Bura Károly temetésére június 4-én került sor a Fiumei úti sírkertben, melyen több ezer gyászoló rózsa le tisztelgette. A hatalmas tömeg méltó áramlását több száz rendőr, sorfalakba rendeződve biztosította.¹⁶⁹ A ravatalozóban lobogó gyertyák, füstölgő kandeláberök és gyászkoszorúk erdeje között feküdt díszes koporsójában a cigányprímás.¹⁷⁰

A legszebb koszorút zenekara kötötte, melyen az a felirat állt, hogy „felejthetetlen prímásunknak”.¹⁷¹ A Magyar Rádió igazgatója félretéve a közelmúlt sérelmeit személyesen helyezte el egy koszorút a koporsó tövében. Az elhunyt mellett bársonypárnán a Nagy Háború alatt kiérdemelt katonai kitüntetései heverték.¹⁷² A gyászolók első sorában lehajtott fővel fivérei álltak; Sándor, László, Géza és búsan hallgatták az Operaház kórusának gyászdalait.¹⁷³ A szertartást Vargyas Tivadar kánonjogi doktor, a Krisztus Király templom plébánosa vezette.¹⁷⁴ A ravatal után a halottaskocsin a koporsót a felesége sírhelyéhez vitték, mely hajdani apósa Radics Béla nyughelye mellett tátongott. Ugyanis Bura Károly még életében azt kívánta, hogy hitvese mellé temessék.¹⁷⁵ A gyászmenet élén a százötven tagú cigányzenekar neves cigányprímások vezényletével húzta a „Lehullott a rezgő nyárfa ezüstsínű levele” és a „Kitették a holttestet az udvarra” című nótákat.¹⁷⁶ Gyászbeszédet a hajdani nagyváradi közönség küldötte és az egyetemi jogászfűjség képviselője mondott, az utóbbi a következő szavakkal búcsúztatta: „Drága Károly bácsi elbúcsúzom tőled a magyar egyetemi ifjak nevében, akiknek annyi szép farsangi éjszakát szereztek. Mi, barátaid, megígérjük itt a sírodnál, hogy nem engedjük a magyar nótát veled együtt sírba tenni, hanem a te szellemedben fogunk küzdeni a magyar dalért!”¹⁷⁷

¹⁶⁷ Uo., 6. p.

¹⁶⁸ Bura Károly emléktárgyai a történeti múzeumban, *Budapesti Hírlap*, LV. évf., 72. szám (1935. március 29.), 9. p.

¹⁶⁹ Százötven cigány hegedűje kísérte a sírba Bura Károlyt, a népszerű cigányprímást, *Prágai Magyar Hírlap*, XIII. évf., 128. szám (1934. június 7.), 8. p.

¹⁷⁰ Eltemették Bura Károlyt, *Friss Újság*, XLI. évf., 124. szám (1934. június 5.), 6. p.

¹⁷¹ Százötven cigány hegedűje..., 8. p.

¹⁷² „Nem engedjük a magyar nótát veled együtt sírba tenni...” Százötven cigány muzsikált Bura Károly temetésén, *Magyar Hírlap*, XLIV. évf., 124. szám (1934. június 5.), 5. p.

¹⁷³ Ezren kísérték utolsó útjára Bura Károlyt és 150 cigány muzsikált, *Újság*, X. évf., 124. szám (1934. június 5.), 5. p.

¹⁷⁴ Eltemették Bura Károlyt, *Pesti Napló*, LXXXV. évf., 124. szám (1934. június 5.), 11. p.

¹⁷⁵ Bura Károly, *Magyar Muzsikaszó*, III. évf., 7–8. szám (1934. július 1.), 4. p.

¹⁷⁶ Eltemették Bura Károlyt, *Pesti Hírlap*..., 9. p.

¹⁷⁷ Eltemették Bura Károlyt, *Magyarság*, XV. évf., 124. szám (1934. június 5.), 10. p.